

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN TYÖRYHMÄMUISTIOITA 1998:19

**TASA-ARVOASIOIDEN ORGANISOINTI- JA
SIJAINITYÖRYHMÄN LOPPUMUISTIO**

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

Helsinki 1998

ISBN 952-00-0549-8

KUVAILEHTI

Julkaisija
Sosiaali- ja terveysministeriö

Julkaisun päivämäärä
8.12.1998

Tekijät (toimielimestä: toimielimen
nimi, puheenjohtaja, sihteeri)
Tasa-arvoasioiden organisointia pohtiva työryhmä
Puheenjohtaja: Pirkko K. Koskinen
Sihteerit: Päivi Romanov, Liisa Savunen

Julkaisun laji
Työryhmämuistio

Toimeksiantaja
Sosiaali- ja terveysministeriö

Toimielimen asettamispvm
27.1.1998

Julkaisun nimi
Tasa-arvoasioiden organisointityöryhmän loppumuistio

Julkaisun osat
Kansilehti, nimiö sivu, kuvailulehti, lähetekirje, sisällysluettelo, muistion luvut 1 - 10, täydentävä kannanotto, liitteet

Tiivistelmä

Työryhmän tehtävänä oli laatia ehdotus tasa-arvoasioiden hallinnollisesta sijoittumisesta ja organisoinnista, sekä pohtia tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tehtäviä, roolia ja kokoonpanoa. Työryhmän tavoitteeksi asetettiin tasa-arvoasioiden organisoinnin selkiyttäminen ja toimielinten hallinnollisesti tarkoituksenmukainen sijoittaminen.

Työryhmä esittää:

Tasa-arvovaltuutetun toimiston tulee edelleenkin olla sosiaali- ja terveysministeriössä. Työryhmän ensisijainen ehdotus on lainvalvonnan ja tasa-arvopolitiikan säilyttäminen samassa yksikössä ja henkilöstön lisääminen kolmella esittelijällä. Tavoiteltava ratkaisu pitemmällä aikajänteellä olisi lainvalvonnan ja tasa-arvopolitiikan eriyttäminen toisistaan, mikä työryhmän arvion mukaan edellyttäisi yhteensä seitsemän henkilötyövuoden lisäystä. Tasa-arvovaltuutetun toimiston johdon tulee olla edustettuna sosiaali- ja terveysministeriön johtoryhmässä ja tasa-arvovaltuutetun toimisto siirretään kansliapäällikön alaisuuteen. Lisäksi selvitetään mahdollisuuksia antaa tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamiehille esittelyoikeus valtioneuvostossa ja ministeriössä niissä tasa-arvoasioissa, joihin tarvitaan valtioneuvoston tai ministeriön päätös.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan kokoonpanoa monipuolistetaan siten, että siinä on edustajat keskeisistä naisjärjestöistä ja mahdollisista miesjärjestöistä ja sen toimikausi pidennetään eduskunnan toimikautta vastavaksi. Tasa-arvotoimielimiä koskevia säännöksiä uudistetaan siten, että niissä otetaan huomioon toimiston tehtävien lisääntyminen ja tehtäväkentän laajentuminen.

Tasa-arvovaltuutetun toimistoon perustetaan kolme uutta esittelijätason virkaa. Tasa-arvovaltuutettua koskevia säännöksiä muutetaan siten, että valtuutettu voi merkittävässä lain soveltamista koskevassa kysymyksessä saattaa asian omissa nimissään tuomioistuimen tutkittavaksi. Tämä edellyttää ehdotettujen lisäresurssien toteutumista.

Jotta tasa-arvolautakuntaa voitaisiin hyödyntää enemmän, sen tehtäviä on tarkistettava ja sitä on muutenkin kehitettävä esimerkiksi tietosuoja- tai kuluttajavalituslautakunnan tapaiseksi elimeksi.

Avainsana: (asiasanat)

Tasa-arvo, tasa-arvovaltuutettu, tasa-arvoasiain neuvottelukunta, tasa-arvolaki, tasa-arvolautakunta, tasa-arvo-ohjelma, naisten asema, miesten asema, Euroopan unioni

Sarjan nimi ja numero
Työryhmämuistio 1998:19

ISSN
1237-0606

ISBN
952-00-0549-8

Kokonaissivumäärä
62

Kieli
Suomi

Hinta
75 mk

Luottamuksellisuus
Julkinen

Jakaja
STM/Tasa-arvovaltuutetun toimisto
Raija Tukiainen, puh. 160 4462

Kustantaja
Sosiaali- ja terveysministeriö

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖLLE

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 27.01.1998 työryhmän, jonka tehtävänä oli:

- 1) laatia ehdotus tasa-arvoasioiden hallinnollisesta sijoittumisesta ja organisoinnista, sekä
 - 2) pohtia tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tehtäviä, roolia ja kokoonpanoa.
- Työryhmän tavoitteeksi asetettiin tasa-arvoasioiden organisoinnin selkeyttäminen ja toi-

mielinten hallinnollisesti tarkoituksenmukainen sijoittaminen.

Työryhmän toimikausi päättyy 31.12.1998.

Työryhmän puheenjohtajaksi ministeriö kutsui oikeustieteen tohtori Pirkko K. Koskisen ja jäseniksi toimitusjohtaja, tasa-arvoasiain neuvottelukunnan varapuheenjohtaja Jouni Mykkäsen ja hallitusneuvos Mikko Salmenojan työministeriöstä sekä määräsi jäseniksi tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkisen, ylitarkastaja Leila Räsänen ja ylitarkastaja Matti Pulkkinen sosiaali- ja terveysministeriöstä. Varapuheenjohtajakseen työryhmä valitsi Pirkko Mäkisen. Työryhmän sihteereiksi ministeriö määräsi toimistopäällikkö Päivi Romanovin ja erikoistutkija Liisa Savusen sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Työryhmä otti nimekseen tasa-arvoasioiden organisointityöryhmä. Työryhmä on kokoon-
tunut 14 kertaa.

Asiantuntijoina työryhmä on kuullut seuraavia:

- oikeuskansleri, entinen tasa-arvovaltuutettu Paavo Nikula
- johtaja, entinen tasa-arvovaltuutettu Tuulikki Petäjäniemi
- Naisjärjestöt yhteistyössä (NYTKIS), edustajanaan Marja-Liisa
Kiljunen
- Suomen Naisjärjestöjen Keskusliitto, edustajanaan Leena Krohn
- Suomen Unifem, edustajanaan Eila Alanko
- Vihreät naiset, edustajanaan Sirpa Hertell
- kasvatustieteiden tohtori Jouko Huttunen (miesliike)
- liikuntatieteiden maisteri Arto Tiuhonen (miesliike)
- professori Liisa Rantalaiho (naistutkimuksen asiantuntija)
- professori Aili Nenola (naistutkimuksen asiantuntija)
- valtiotieteiden maisteri Liisa Husu (naistutkimuksen asiantuntija)

Lisäksi työryhmä on varannut naistutkimusta harjoittaville yliopistoille, yliopistojen nais-
tutkimusyksiköille sekä naistutkimusjärjestöille mahdollisuuden antaa kirjalliset lausun-
tonsa.

Työryhmä on yksityiskohtaisesti selvittänyt ja kuvannut muistiossaan tasa-arvoaltuu-

tetun toimiston, tasa-arvoasiain neuvottelukunnan sekä tasa-arvolautakunnan organisatiota ja toimivaltaa, tehtäviä sekä sitä, millaisiksi tasa-arvovaltuutetun toimiston ja tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tehtävät ovat käytännössä muotoutuneet.

Työryhmän toimenpide-esitykset ilmenevät muistion luvusta 10. Muistioon liittyy täydentävä kannanotto.

Saatuana tehtävänsä valmiiksi työryhmä kunnioittavasti jättää mietintönsä sosiaali- ja terveysministeriölle.

Helsingissä joulukuun 8. päivänä 1998.

Pirkko K. Koskinen

Pirkko Mäkinen

Jouni Mykkänen

Mikko Salmenoja

Leila Räsänen

Matti Pulkkinen

Päivi Romanov

Liisa Savunen

Tasa-arvoasioiden organisointi ja sijainti

1. Tasa-arvo Suomessa ja nykyiset tasa-arvotoimielimet	
1.1. Tasa-arvo Suomessa	1
1.2. Tasa-arvoasioiden nykyinen organisaatio	2
2. Tasa-arvovaltuutettu	4
2.1. Organisaatio	4
2.2. Henkilökunta	4
2.3. Tasa-arvovaltuutetun tehtäviä ja toimivaltaa koskevat säännökset	5
2.3.1. Lainvalvonta	7
2.3.2. Tasa-arvon edistäminen	9
2.3.3. Kansainvälinen toiminta	11
3. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta	13
3.1. Organisaatio	13
3.2. Tehtävät	13
3.3. Neuvottelukunnan kokoonpano, asioiden valmistelu, jaostot, työryhmät	15
3.4. Henkilöstö	15
4. Tasa-arvolautakunta	18
4.1. Säädöspohja ja kokoonpano	18
4.2. Toimivalta	19
4.3. Toiminta	19
5. Ministeriön ja tasa-arvoministerin tehtävät	20
5.1. Tehtävien yleiskuvaus	20
5.2. Tasa-arvoministerin avustaminen	22
5.3. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma	22
5.4. Toiminta Euroopan Unionissa	24
5.4.1. Neuvostotyöskentely (yhteisölainsäädäntö)	24
5.4.2. Euroopan yhteisöjen tuomioistuin	25
5.4.3. Tasa-arvopolitiikka	25
5.4.4. Muut EU-tehtävät	26
5.5. Valmistautuminen Euroopan Unionin puheenjohtajuuteen	27
5.6. Kansainvälinen toiminta	28
5.6.1. Euroopan Neuvosto	29
5.6.2. OECD	30
5.6.3. YK	30
5.6.4. Pohjoismainen ministerineuvosto ja tasa-arvokomitea	32
5.6.5. Baltian maat	32

6. Julkaisutoiminta	33
7. Tasa-arvotyön rahoitus	34
8. Tasa-arvotoimielimet Pohjoismaissa	35
8.1. Ruotsi	36
8.2. Norja	38
8.3. Tanska	39
8.4. Islanti	40
9. Arviointi nykyisistä tasa-arvotoimielimistä	41
10. Toimenpide-esitykset	46

Tilastoliite

Liite 1: Vireille tulleet lausuntopyynnöt 1.1.-31.12.1997

Liite 2: Annetut lausunnot 1.1.-31.12.1997

Liite 3: Lausuntoa pyytäneet 1997

 Annetut lausunnot 1997

Liite 4: Annetut lausunnot 1997 lausunnon sisällön mukaan

Liite 5: Annetut lausunnot 1988-1997

Liite 6: Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan aloitteita, kannanottoja,
lausuntoja, esityksiä 1992-1997

Täydentävä kannanotto

1. TASA-ARVO SUOMESSA JA NYKYISET TASA-ARVOTOIMIELIMET

1.1. TASA-ARVO SUOMESSA

Naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämisestä alettiin Suomessa keskustella 1960-luvun loppupuolella. Se nähtiin yhteiskunnalliseksi tehtäväksi, josta varsinkin valtion tuli kantaa huolta. Valtioneuvosto asetti v. 1966 naisten asemaa tutkivan komitean. Se sai v. 1970 valmiiksi mietintönsä, jossa se ehdotti mm. pysyvän toimielimen perustamista työnsä jatkajaksi. Asetus tasa-arvoasiain neuvottelukunnasta annettiin v. 1972, jolloin neuvottelukunta myös aloitti toimintansa. Ajan tapaan se toimi valtioneuvoston kanslian alaisuudessa niinkuin useat muutkin eri hallintokuntien välimaastoon sijoittuvat ja eri väestöryhmien asemaa käsittelevät toimielimet (aluepoliittinen neuvottelukunta, saaristolaisiasiain neuvottelukunta, saamelaisiasiain neuvottelukunta). Vuonna 1986 neuvottelukunta siirrettiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen.

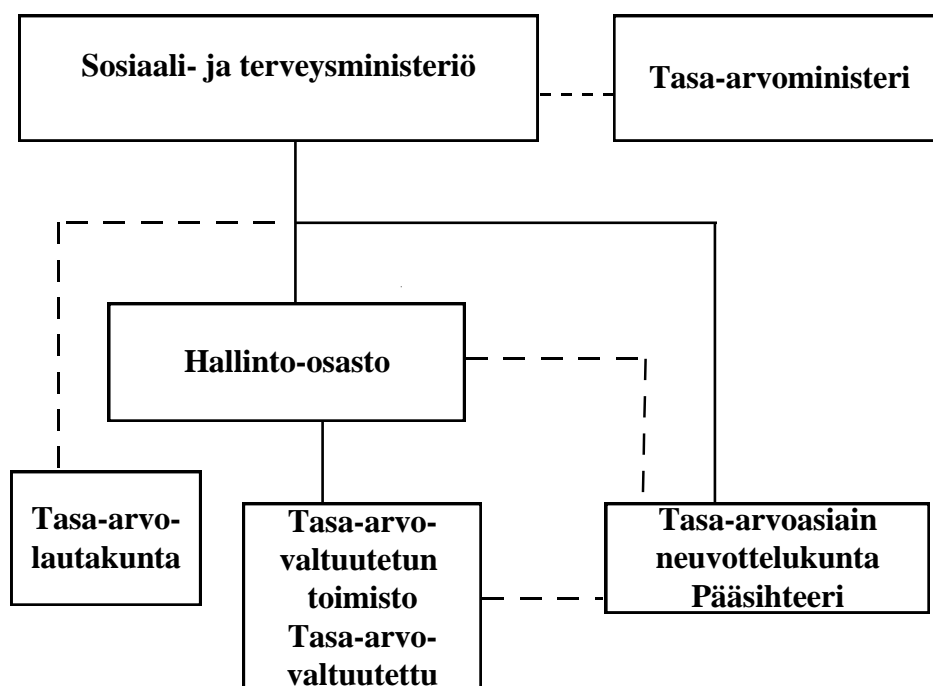
1970-luvulla annettiin muutakin lainsäädäntöä, jolla pyrittiin tasoittamaan sukupuolten välistä työnjakoa erityisesti työmarkkinoilla. Näitä olivat mm. aborttilainsäädännön liberalisointi (1970), lasten päivähoidon järjestäminen (1973), vanhempainlomaa ja äitiys- ja isyyyslomaa, niistä maksettavia korvauksia ja sairaan lapsen hoitolomaa koskevat säännökset sekä puolisoiden erillisverotuksen toteuttaminen (1974).

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta säädettiin monien vaiheiden jälkeen v. 1986 (609/86). Tasa-arvolain ja asianmukaisen valvontakoneiston luominen olivat edellytyksinä sille, että Suomi saattoi ratifioida jo v. 1980 allekirjoittamansa naisten kaikkinaisen syrjinnän poistamista koskevan YK:n v. 1979 hyväksymän yleissopimuksen. Tasa-arvolakia täydentävät lain valvontaa koskevat laki ja asetus tasa-arvovaltuutetusta ja tasa-arvolautakunnasta (610/86 ja 739/86). Myöhemmin on säännöstöä tullut lisää. Tasa-arvonäkökohdilla on ollut merkitystä myös mm. työsopimuslakia muutettaessa. Periaatteellisesti merkittävää oli se, että hallitusmuotoa v. 1995 uudistettaessa sai naisten ja miesten välinen tasa-arvo sijansa perusoikeuksien joukossa. Itse tasa-arvolakiakin on muutettu pariinkin kertaan mm. kansainvälisten sopimusten, EU:n direktiivien ja eurooppalaisen oikeuskäytännön vaikutuksesta. Rikoslakia uudistettaessa sukupuolisyrrjintä kriminalisoitiin.

Suomen tasa-arvolaki on yleislaki. Se ei niinkuin esimerkiksi Ruotsin vastaava laki koske vain työelämää, vaikka työelämän kysymykset ovat käytännössä keskeisiä. Tasa-arvolaki kieltää sukupuoleen perustuvan syrjinnän ja velvoittaa edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa kaikessa yhteiskunnan toiminnassa. Lain laajalla soveltamisalalla on merkitystä pohdittaessa sitä, minkä hallintokunnan/ministeriön alaisuuteen tasa-arvoasiat on sopia vinta sijoittaa. Vuoden 1995 hallitusmuodon uudistuksessa säädettiin, että sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa ja työelämässä. Samana vuonna täsmennettiin tasa-arvolakiin sisältyvää viranomaisen velvollisuutta edistää naisten ja miesten tasa-arvoa siten, että viranomaisen tulee toimia tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumisen. Mainstreamingin eli läpäisyperiaatteen toteuttaminen on Pekingin toimintaohjelman, EU:n neljännen tasa-arvo-ohjelman ja Pohjoismaisen ministerineuvoston tasa-arvo-ohjelman kantavia periaatteita. Sukupuolten tasa-arvosta on tulevaisuudessa tulossa aspekti, joka on otettava huomioon kaikessa julkishallinnon päätöksenteossa.

Tämän työryhmän tavoitteeksi asetettiin tasa-arvoasioiden organisoinnin selkiyttäminen ja eri toimielinten sijoittaminen hallinnollisesti tarkoituksenmukaisella tavalla. Asettamiskirjeen mukaan työryhmän tehtävänä on laatia ehdotus tasa-arvoasioiden hallinnollisesta sijoittamisesta ja organisomisesta. Työryhmän tulee myös pohtia tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tehtäviä, roolia ja kokoonpanoa.

1.2. TASA-ARVOASIOIDEN NYKYINEN ORGANISAATIO

Kuvio 1.

Tasa-arvotoimielinten nykyinen organisaatio kuvattuna käskyvaltasuhteiden kautta

Valtioneuvoston ohjesäännön 24 §:n 14 kohdan mukaan kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan naisten ja miesten välinen tasa-arvo. Saman pykälän 2 momentin mukaan sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan kuuluu lisäksi tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvovaltuutetun toimisto. Sosiaali- ja terveysministeriön työjärjestyksen (26.3.1997) mukaan hallinto-osasto käsittelee asiat, jotka koskevat tasa-arvovaltuutettua ja tasa-arvovaltuutetun toimistoa sekä muita ministeriölle kuuluvia tasa-arvoasioita.

Tasa-arvoministerin rooli on kehittynyt vähitellen käytännössä. Kun tasa-arvoasiain neuvottelukunta oli valtioneuvoston kanslian yhteydessä, pääministeri toimi myös tasa-arvoministerinä. Tasa-arvolain voimassaoloaikana tasa-arvoministerinä on toiminut toinen sosiaali- ja terveysministeri, puolustusministeri sekä lyhyen ajan oikeusministeri.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta perustettiin v. 1972 (455/72) valtioneuvoston kanslian yhteyteen ja se aloitti toimintansa samana vuonna. Asetus neuvottelukunnasta uusittiin v. 1986 (638/86), kun neuvottelukunnan asema järjestettiin uudelleen tasa-arvolain tullessa voimaan. Nykyisen asetuksen mukaan neuvottelukunta toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä. Neuvottelukuntaa palvelevan sihteeristön organisaatio sopeutettiin tasa-arvovaltuutetun toimistoon.

Tasa-arvovaltuutettu aloitti virassaan 1.1.1987 tasa-arvolain tullessa voimaan.

Tasa-arvovaltuutetun toimisto perustettiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen 1986. Virkamiestyöryhmä, joka sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteli valtuutetun toimiston organisaatiota, esitti siihen valtuutetun ja toimistopäällikön lisäksi vain yhden esittelijän viran, jolloin neuvottelukunnan sihteeristö ja toimistohenkilökunta tulivat henkilöresurssina uuteen organisaatioon. Uutta organisaatiota ei perusteltu henkilöstön tehtävien kannalta vaan ainoastaan käytännöllisistä syistä. Toimisto toimi sosiaali- ja terveysministeriössä ensin hallinto-osaston, sittemmin suoraan kansliapäällikön alaisuudessa ja vuoden 1994 loppupuolelta lukien jälleen hallinto-osaston alaisuudessa yhtenä osaston tulosryhmänä.

Tasa-arvolautakunta on toimintansa alusta lukien eli vuodesta 1987 kuulunut sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan. Lautakunnan jäsenet nimittää valtioneuvosto sosiaali- ja terveysministeriön esityksestä.

2. TASA-ARVOVALTUUTETTU

2.1. ORGANISAATIO

Tasa-arvovaltuutetusta ja tasa-arvolautakunnasta annetun lain 1 §:n 1 momentin mukaan naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa säädettyjä tehtäviä varten on tasa-arvovaltuutetun virka ja tasa-arvolautakunta. Sanotun lainkohdan 2 momentin mukaan siitä, minkä ministeriön hallinnonalaan tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvolautakunta kuuluvat, säädetään erikseen. Asetuksessa tasa-arvovaltuutetusta ja tasa-arvolautakunnasta säädetään, että tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvovaltuutetun toimisto sekä tasa-arvolautakunta toimivat sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä (1 §). Valtioneuvoston ohjesäännön 24 §:n 14-kohdan mukaan kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan naisten ja miesten välinen tasa-arvo. Saman pykälän 2 momentin mukaan sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan kuuluu lisäksi mm. tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvovaltuutetun toimisto.

Tasa-arvovaltuutetulla tai tasa-arvovaltuutetun toimiston esittelijävirkamiehillä ei ole esittelyoikeutta valtioneuvostossa. Tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkiselle on 5.1.1996 annettu henkilökohtainen esittelyoikeus ministerille niissä tasa-arvoasioissa, jotka liittyvät Euroopan unioniin.

2. 2. HENKILÖKUNTA

Tasa-arvovaltuutetun nimittää tasavallan presidentti valtioneuvoston esityksestä määräajaksi viideksi vuodeksi kerrallaan.

Tasa-arvovaltuutetun toimistossa on toimistopäällikön virka. Toimistopäällikön nimittää valtioneuvosto. Toimistopäällikkö voi toimia tasa-arvovaltuutetun sijaisena sekä tasa-arvovaltuutetun määräyksestä käyttää tämän sijasta puhevaltaa lukuunottamatta periaatteellisesti huomattavan merkittäviä asioita.

Tasa-arvovaltuutetun ja toimistopäällikön kelpoisuusvaatimuksena on oikeustieteen kandidaatin tutkinto, perehtyneisyys viran tehtäväänsä ja käytännössä osoitettu johtamistaito.

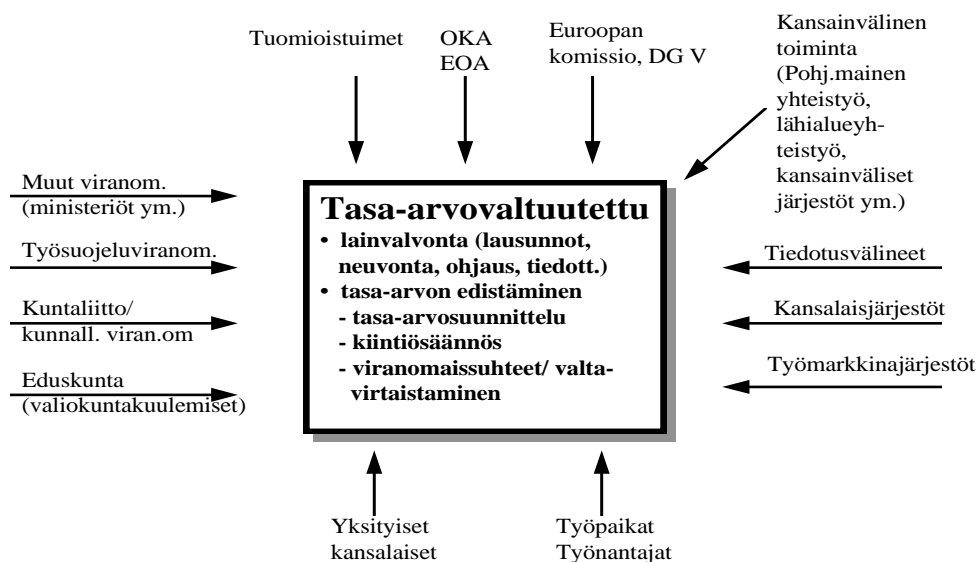
Tasa-arvovaltuutetun toimistossa on tällä hetkellä tasa-arvovaltuutetun ja toimistopäällikön virkojen lisäksi neljä erikoistutkijan, kaksi ylitarkastajan ja kolme toimistosihteerin virkaa sekä yksi tarkastajan, tiedottajan ja osastosihteerin virka eli yhteensä 14 virkaa. Tasa-arvovaltuutettua ja toimistopäällikköä lukuunottamatta viranhaltijat nimittää sosiaali- ja terveysministeriö.

Aikaisemmin valtioneuvoston kanslian alaisuudessa toimineen tasa-arvoasiain neuvottelukunnan sihteeristön virat ovat tasa-arvovaltuutetun toimiston perustamisesta lukien olleet tasa-arvovaltuutetun toimiston virkoja. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnalla ei ole omia virkamiehiä, ja neuvottelukunnasta annettu asetus määrittää vain pääsihteerin. Virkojen järjestely on käytännössä ongelmallinen. Koska kaikki esittelijät ovat tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamiehiä, heidän työpanoksensa käyttämisestä tasa-

arvoasiain neuvottelukuntaa palveleviin tehtäviin on sovittava toimiston sisällä.

Ministeriö määrää neuvottelukunnan pääsihteerin tehtävään henkilön neuvottelukunnan toimikaudeksi eli kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteerinä on vuodesta 1987 lukien toiminut tasa-arvovaltuutetun toimiston viranhaltija. Pääsihteerin lisäksi tasa-arvovaltuutetun toimiston viranhaltijoista kaksi toimii neuvottelukunnan jaostojen sihteereinä tai muutoin neuvottelukunnan tehtävissä. Osa tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamiehistä siis työskentelee tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tehtävissä vastaten työstään neuvottelukunnalle. Nämä virkamiehet eivät sisäisen työnjaon mukaan ole pääsääntöisesti käytettävissä tasa-arvovaltuutetun lainvalvontatehtäviin.

2. 3. TASA-ARVOVALTUUTETUN TEHTÄVIÄ JA TOIMIVALTA KOSKEVAT SÄÄNNÖKSET

Kuvio 2.

Tasa-arvovaltuutetun tehtävät ja työllistäjät

Tasa-arvovaltuutettu on erityisviranomainen, jonka pääasiallinen tehtävä on tasa-arvolain valvonta. Hänellä on myös lakisääteinen velvollisuus edistää tasa-arvolain tarkoituksen toteuttamista ja siten sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Tasa-arvovaltuutetun tehtävistä säädetään sekä naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa (609/86, myöh. tasa-arvolaki) että tasa-arvovaltuutetusta ja tasa-arvolautakunnasta annetussa laissa. Tasa-arvolain 16 §:n mukaan tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvolautakunta valvovat sanotun lain noudattamista yksityisessä toiminnassa sekä julkisessa hallinto- ja liiketoiminnassa siten kuin siitä joko tasa-arvolaisissa tai erikseen säädetään. Havaitessaan, että tasa-arvolaisissa säädettyjä velvoitteita ei noudateta tai että lain

säännöksiä muutoin rikotaan, tasa-arvovaltuutetun on ohjein ja neuvoin pyrittävä siihen, että lainvastaista menettelyä ei jatketa tai uusita (tasa-arvolaki 19 §).

Tasa-arvovaltuutetusta ja tasa-arvolautakunnasta annetun lain 2 §:n mukaan tasa-arvovaltuutetun tehtävänä on:

- 1) valvoa 1 §:n 1 momentissa mainitun lain ja ensisijaisesti syrjinnän kiellon ja syrjivän ilmoittelun kiellon noudattamista;
- 2) aloittein, neuvoin ja ohjein edistää 1 §:n 1 momentissa mainitun lain tarkoituksen toteuttamista;
- 3) antaa tietoja tasa-arvolainsäädännöstä ja sen soveltamiskäytännöstä; sekä
- 4) seurata naisten ja miesten tasa-arvon toteutumista yhteiskuntaelämän eri aloilla.

Asetuksella voidaan tasa-arvovaltuutetulle antaa myös muita hänen toimialaansa soveltuvia tehtäviä. Tähän mennessä ei tasa-arvovaltuutetulle ole asetuksella annettu muita tehtäviä; tehtävät ovat lisääntyneet ja niiden ala laajentunut säännöksiä muuttamatta.

Tasa-arvovaltuutettu voi myös avustaa syrjinnän kohteeksi joutunutta tämän oikeuksien turvaamisessa sekä tarvittaessa avustaa tätä oikeudenkäynnissä, joka koskee hyvityksen tai korvauksen suorittamista, jos hän katsoo, että asialla on lain soveltamisen kannalta huomattava merkitys. Tasa-arvovaltuutettu voi määrätä alaisensa virkamiehen avustamaan syrjinnän kohteeksi joutunutta (L tasa-arvovaltuutetusta ja tasa-arvolautakunnasta 3 §).

Tasa-arvolain 17 §:n mukaan tasa-arvovaltuutetulla on oikeus saada maksutta viranomaisilta lain noudattamisen valvontaa varten tarpeelliset tiedot sen estämättä, mitä asian tai asiakirjan salassa pitämisestä on säädetty tai määrätty. Tasa-arvovaltuutetulla on myös oikeus saada muilta tahoilta lain noudattamisen valvontaa varten tarpeelliset tiedot sekä vaatia tämän tahon hallussa oleva asiakirja esitettäväksi, jollei tällä ole lain mukaan oikeutta tai velvollisuutta kieltäytyä todistamasta tai esittämästä asiakirjaa. Tasa-arvovaltuutetulla on oikeus asettaa tietojenanto- ja/tai asiakirjan esittämisvelvollisuuden tehosteeksi uhkasakko. Uhkasakon määrää maksettavaksi tasa-arvolautakunta.

Tasa-arvolain 18 §:n nojalla tasa-arvovaltuutetulla on oikeus suorittaa työpaikalla tarkastus, jos on syytä epäillä, että työnantaja on menettänyt tasa-arvolain vastaisesti taikka että laissa säädettyjä tasa-arvovelvoitteita ei muutoin ole noudatettu. Tarkastusten suorittamiseen tasa-arvovaltuutettu voi saada muilta viranomaisilta virka-apua.

Tasa-arvovaltuutettu voi saattaa tasa-arvolain syrjintäkieltojen eli 7, 8 ja 14 §:n vastaista menettelyä koskevan asian tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi.

2.3.1. Lainvalvonta

Tasa-arvovaltuutetun tehtävät ovat pääasiassa tasa-arvolain soveltamisen ennakkovalvontaa. Se toteutuu pääasiassa antamalla lain soveltamista koskevia ohjeita ja neuvoja sekä kirjallisia lausuntoja. Valtuutettu tekee myös tarkastuksia mm. työpaikoille. Valvoessaan lain soveltamista tasa-arvovaltuutettu toimii itsenäisesti. Hänen ei tarvitse ottaa huomioon ministeriön tai sen hallinto-osaston mielipiteitä, ja hän voi puuttua omassakin ministeriössä vireillä oleviin lainsäädäntöhankkeisiin, virkavalintoihin tai muihin päätöksiin, jos hän katsoo niiden olevan ristiriidassa tasa-arvolain kanssa. Hän ratkaisee ja allekirjoittaa lainvalvontaa koskevat kannanottonsa yksin tai esittelystä.

Neuvot ja ohjeet

Neuvoilla ja ohjeilla pyritään varmistamaan se, että tasa-arvolakia noudatetaan vastaisuudessa.

Lausunnot

Tasa-arvovaltuutettu valvoo lain noudattamista selvittämällä mahdollisia tasa-arvolain rikkomistapauksia ja antamalla niistä kirjallisia lausuntoja. Lausunnoissa otetaan kantaa siihen, onko tapauksessa rikottu tasa-arvolain säännöksiä. Lausunnoissa tasa-arvovaltuutettu voi myös antaa neuvoja ja ohjeita lain tulkinnasta ja asian eteenpäin saattamisesta.

Tasa-arvovaltuutettu antaa vuosittain useita tasa-arvolain tulkintaa ja soveltamista sekä tasa-arvon edistämistä koskevia lausuntoja myös muissa kuin mahdollisissa tasa-arvolain rikkomistapauksissa. Nämä asiantuntijalausunnot ovat luonteeltaan neuvontaa ja ohjausta. Tällaisia lausuntoja pyytävät usein viranomaiset, työnantajat ja työmarkkinaosapuolet.

Tasa-arvovaltuutetun lausunto on suosituksen luonteinen asiantuntijalausunto eikä siihen voi hakea muutosta. Tasa-arvovaltuutettu noudattaa lausuntomenettelyssään hallintomenettelylain määräyksiä.

Vuosittain tasa-arvovaltuutetulle on tullut keskimäärin hieman alle 200 lausuntopyyntöä. Lausuntoja on vuosittain annettu 150 - 200. Suurin osa lausuntopyynnöistä on tullut yksityisiltä kansalaisilta ja ne ovat koskeneet työhönottotilanteita tai virkanimityksiä. (*Tilastoliite: Liitteet 1 - 5*)

Syrjintäepäilyä koskevan lausuntopyynnön tultua vireille tasa-arvovaltuutettu pyytää hallintomenettelylain mukaisesti ja tasa-arvolain 17 §:n nojalla yksilöidyn selvityksen työnantajalta tai muulta taholta, jonka toimintaa tai menettelyä lausuntopyyntö koskee. Silloin kun kysymys on työhönotto- tai nimitysasiasta, palkkausta koskevasta tai muusta sellaisesta asiasta, jossa valtuutetun on hankittava tietoja muusta tai muista henkilöistä kuin lausunnonpyytäjältä, tasa-arvovaltuutettu ilmoittaa asian vireilletulosta tällaiselle vertailuhenkilölle (vireillölöilmoitus).

Tasa-arvolaisissa säädettyä uhkasakkomenettelyä selvityksen saamiseksi ei ole tähän mennessä ollut tarpeen käyttää, koska tasa-arvovaltuutettu on saanut pyytämänsä selvitykset.

Mikäli selvityksen saaminen viipyy, tasa-arvovaltuutetun toimisto joko kirjallisesti tai suullisesti uudistaa selvityspyynnön selvittäen samalla nimenomaisesti asianomaiselle valtuutetun lakisääteisen oikeuden tietojensaantiin. Uhkasakkomenettelyn mahdollisuuden on katsottava tehokkaasti varmistavan valtuutetun tietojensaannin ja näin tehostavan yksilöiden oikeussuojaa.

Sen jälkeen, kun vastapuolen selvitys on saatu, tasa-arvovaltuutettu varaa lausuntoa pyytäneelle mahdollisuuden vastineen antamiseen selvityksen johdosta. Osapuolten kuulemista jatketaan, kunnes tarvittavat tiedot ja selvitykset asian ratkaisemiseksi on saatu. Tarvittaessa tasa-arvovaltuutettu hankkii asian selvittämiseksi lausunnon muilta viranomaisilta tai asiantuntijoilta.

Edellä mainitut toimenpiteet asian selvittämiseksi ja osapuolten kuulemiseksi aiheuttavat keskimäärin 700 - 1000 välitoimenpidettä vuosittain.

Sovittelu

Tasa-arvovaltuutettu voi myös pyrkiä asiassa neuvotteluteitse sovitteluratkaisuun. Sovittelu tapahtuu siten, että tasa-arvovaltuutettu kutsuu riidan osapuolet luokseen tai menee tapaamaan heitä kyseessä olevalle työpaikalle. Usein sovittelussa työntekijää edustaa tai avustaa luottamusmies. Tasa-arvovaltuutettu tekee ehdotuksen sopuratkaisuksi. Mikäli osapuolet hyväksyvät ehdotuksen, asiasta laaditaan sopimus. Sovitteluita on ollut muutama vuodessa ja ne ovat koskeneet erilaisia työelämän syrjintätilanteita.

Työpaikkatarkastukset

Käytännössä tasa-arvovaltuutettu suorittaa muutamia työpaikkatarkastuksia vuosittain. Tarkastus on tarpeen muun muassa silloin, kun tasa-arvovaltuutetun on asian ratkaisemiseksi selvitettävä käytännössä työntekijän työolosuhteet. Tarkastus saattaa joskus olla tarpeen myös sen selvittämiseksi, tekevätkö työntekijät samaa tai samanarvoista työtä. Tarkastuksesta sovitaan etukäteen työnantajan, työntekijöiden edustajan ja lausuntoa pyytäneen työntekijän kanssa. Tarkastuksesta laaditaan pöytäkirja, joka liitetään jutun asiakirjoihin. Virka-apuun tarkastuksen suorittamiseksi valtuutettu ei ole joutunut turvautumaan.

Oikeudenkäynneissä avustaminen

Käytännössä tasa-arvovaltuutettu tai hänen määräämänsä ei ole toiminut avustajana syrjintäoikeudenkäynneissä. Tämä johtuu suurelta osin siitä, että valtuutetun toimistossa ei ole riittävästi henkilökuntaa oikeudenkäynneissä avustamiseen. Joitakin kertoja tasa-arvovaltuutettua tai toimiston virkamiestä on kuultu joko todistajana tai asiantuntijana hyvitysoikeudenkäynneissä. Tasa-arvovaltuutetun toiminta on rajoittunut neuvojen ja ohjeiden antamiseen tasa-arvo-oikeudenkäynntejä hoitaville asianajajille asian käsittelyn eri vaiheissa.

Puhelinneuvonta

Merkittävä lainvalvontaan liittyvä työmuoto on puhelinneuvonta, jota tasa-arvovaltuutettu ja hänen toimistonsa virkamiehet antavat. Noin 30 – 40 % tasa-arvovaltuutetun toimiston esittelijävirkamiesten, lähinnä juristien, työajasta voidaan katsoa kuluvan puhelinneuvontaan. Puhelinneuvonnassa annetaan ohjeita tasa-arvolain sisällöstä, tulkinnasta ja oikeussuojakeinoista. Neuvoja ja ohjeita pyytävät sekä yksityiset kansalaiset, työnantajat että valtion ja kuntien viranomaiset. Yksityiset kansalaiset pyytävät usein neuvoja siitä, miten heidän tulee menetellä epäillessään syrjintää.

Kiintiösäännöksen aiheuttama lisätyö

Tasa-arvolain muutoksen yhteydessä 1.3.1995 voimaan tullut 4 §:n 2 momentin kiintiösäännös ja 4 §:n 3 momentin säännös tasapuolisesta edustuksesta valtio- ja kuntaenemistöiden yhtiöiden johto- ja hallintoelimissä on huomattavasti lisännyt tasa-arvovaltuutetun yhteyksiä sekä muihin valtion viranomaisiin että kunnallisiin viranomaisiin. Tasa-arvovaltuutettu antaa usein säännösten tulkinnasta kirjallisia lausuntoja niin yksityisille henkilöille kuin viranomaisillekin. Myös valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies ovat pyytäneet tasa-arvovaltuutetulta asiantuntijalausuntoja sanottujen säännösten tulkinnasta ja soveltamisesta heillä vireillä olevassa asiassa. Usein kannanottoja pyydetään myös puhelimitse. Tällaiset pyynnöt koskevat useimmiten kiireellistä tilannetta, jota koskeva neuvo on annettava mahdollisimman nopeasti. Kiintiösäännöksen voimaantulo on lisännyt huomattavasti tasa-arvovaltuutetun puhelinneuvontaa ja sen kiireellisyyttä.

Tasa-arvovaltuutettu seuraa myös säännöllisesti kiintiösäännöksen ja tasapuolista edustusta koskevan säännöksen noudattamista erilaisten selvitysten ja tilastojen avulla.

Kuuleminen eduskunnan valiokunnissa

Lainvalvontatehtäviin kuuluu myös se, että tasa-arvovaltuutettua kuullaan eduskunnan valiokunnissa niiden käsitellessä sellaisia lainsäädäntöhankkeita, joissa joko on suoranaisesti kysymys sukupuolten tasa-arvosta tai jotka liittyvät tai joilla voi olla vaikutuksia siihen. Perusoikeusuudistus oli eräs esimerkki. Lisäksi tasa-arvovaltuutettu antaa lausuntoja muistakin lainsäädäntöhankkeista, joissa kuullaan sosiaali- ja terveysministeriötä. Lausunnoissa arvioidaan sitä, ovatko hankkeet tasa-arvolain mukaisia ja edistävätkö ne naisten ja miesten välistä tasa-arvoa.

Tasa-arvovaltuutettu on tässä tarkoituksessa eduskunnan kuultavana muutaman kerran vuodessa.

2.3.2. Tasa-arvon edistäminen

Tasa-arvolain määräysten noudattamisen valvonta on merkittävä osa tasa-arvon edistämistä yhteiskunnassa. Tasa-arvovaltuutetun toiminnassa on kuitenkin erotettavissa sellai-

sia työmuotoja ja tehtäviä, jotka eivät suoranaisesti liity lainvalvontaan. Näillä toimilla pyritään edistämään sukupuolten tasa-arvoa sekä työelämässä että muutoin yhteiskunnassa.

Tasa-arvolain mukaan tasa-arvovaltuutetun tulee aloittein, neuvoin ja ohjein edistää tasa-arvolain tarkoituksen toteuttamista. Tasa-arvolain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on sukupuoleen perustuvan syrjinnän estäminen ja naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen sekä tässä tarkoituksessa naisten aseman edistäminen erityisesti työelämässä. Tasa-arvolain laaja-alaisuudesta johtuen sukupuolten tasa-arvon edistäminen yhteiskunnassa on monitahoinen ja monipuolista asiantuntemusta vaativa tehtävä.

Tasa-arvotietoisuuden lisääminen

Tasa-arvovaltuutetun tehtäviin kuuluu antaa niin työnantajille, työntekijöille kuin muillekin tahoille tietoa tasa-arvosta yleensä, tasa-arvolainsäädännöstä ja niistä tavoista, joilla naisten ja miesten välistä tasa-arvoa voidaan edistää. Tästä syystä hän luennoi mm. erilaisissa seminaareissa ja muissa tilaisuuksissa. Luentoja pitävät myös muut tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamiehet. Yhteensä luentotilaisuuksia on vuosittain noin 40-50.

Tasa-arvovaltuutetun toimisto ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta julkaisee myös neljä kertaa vuodessa ilmestyvää Tasa-arvo -lehteä (ks. ”Julkaisutoiminta”).

Yhteistyö työmarkkinaosapuolten kanssa

Edistääkseen naisten ja miesten välistä tasa-arvoa työelämässä valtuutettu on kiinteässä yhteistyössä työmarkkinaosapuolten kanssa. Vuonna 1997 aloitettiin tätä varten ns. pyöreän pöydän neuvottelut, joihin sekä työmarkkinajärjestöjen edustajat, tasa-arvovaltuutettu että tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteeri osallistuvat. Keskusteluissa käsitellään työelämän tasa-arvo-ongelmia, kuten samapalkkaisuutta, ja etsitään tasa-arvoa edistäviä ratkaisuja. Näin lisätään myös tietojen ja kokemusten vaihtoa viranomaisten ja työmarkkinaosapuolten välillä.

Pyöreä pöytä vakinaistettiin tulopoliittisessa ratkaisussa joulukuussa v. 1997.

Tasa-arvosuunnittelu

Tasa-arvosuunnittelun edistäminen on tullut erityisesti ajankohtaiseksi v. 1995 tapahtuneen tasa-arvolain uudistamisen jälkeen, vaikka tasa-arvosuunnitelmat on mainittu tasa-arvon edistämiskeinoina jo alkuperäisessä v. 1987 voimaan tulleessa tasa-arvolaissakin. Nykyinen tasa-arvolaki velvoittaa säännöllisesti vähintään 30 työntekijää työllistävät työnantajat sisällyttämään vuosittain laadittavaan henkilöstö- ja koulutussuunnitelmaan tai työsuojelun toimintaohjelmaan toimenpiteet naisten ja miesten tasa-arvon toteutumisen jouduttamiseksi työpaikalla. Suunnitelma voidaan tehdä myös erillisenä nimenomaisena tasa-arvosuunnitelmana.

Tasa-arvosuunnitelman tarkoituksena on ilmaista selkeät tavoitteet ja toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi työpaikoilla. Suunnittelu on työpaikkakohtaista ja suunnitelmia laadittaessa tehdään alkukartoitus, jossa kiinnitetään huomiota erityisesti henkilöstön sukupuolirakenteeseen, palkkausrakenteeseen, palkkatasa-arvoon, rekrytointikäytäntöön, naisten ja miesten työolosuhteisiin jne.

Tasa-arvovaltuutettu tai toimiston muut virkamiehet neuvovat myös sekä julkisen että yksityisen sektorin työnantajia tasa-arvosuunnitelmien tekemisessä. Sitä varten on julkaistu myös erityiset ohjeet. Toimisto ei laadi tasa-arvosuunnitelmia; sen sijaan se antaa mahdollisuuksiensa mukaan asiantuntija-apua niitä laadittaessa.

Tasa-arvovaltuutettu edistää tasa-arvosuunnittelua työpaikkakäynneillä, ns. yritysvierailuilla, joiden tarkoituksena on lisätä työnantajien tietoutta sukupuolten tasa-arvon edistämisestä sekä saada tietoa työpaikkojen tasa-arvokysymyksiin liittyvistä ongelmista. Yritysvierailut ovat kohdistuneet sekä pääkaupunkiseudun suuriin yrityksiin että muualle maahan. Yritysvierailujen yhteydessä tasa-arvovaltuutettu on keskustellut työnantajan edustajien ja usein myös luottamusmiesten kanssa yrityksen tasa-arvosuunnittelusta. Tasa-arvovaltuutettu voi myös antaa suosituksia tasa-arvon edistämiseksi kyseessä olevalla työpaikalla. Aloite vierailuihin tehdään tasa-arvovaltuutetun toimistosta ja niistä sovitaan työnantajan kanssa. Suurin osa vierailuista on kohdistunut yksityisiin yrityksiin. Vierailuja on tehty viime vuosina 4 - 10 vuodessa. Vierailuihin osallistuu tasa-arvovaltuutetun lisäksi vähintään yksi toimiston esittelijätason virkamies. Tasa-arvovaltuutetun toimistossa on yksi virkamies, jonka tehtävänä on pääasiallisesti vastata tasa-arvosuunnitteluun liittyvästä neuvonnasta.

Omat aloitteet

Tasa-arvovaltuutettu voi ehdottaa muutoksia lainsäädäntöön ja antaa esimerkiksi työnantajille tai hallintoviranomaisille suosituksia tasa-arvon edistämiseksi, syrjivän lainsäädännön kumoamiseksi tai syrjivien käytäntöjen poistamiseksi. Tällainen aloite on esimerkiksi ollut sosiaali- ja terveysministeriölle annettu esitys rintamasotilas - ja rintamapalvelustunnuksia koskevan lainsäädännön muuttamiseksi, koska tasa-arvovaltuutettu katsoi sen syrjivän miehiä. Tasa-arvovaltuutettu tekee vuosittain useita aloitteita.

2.3.3. Kansainvälinen toiminta

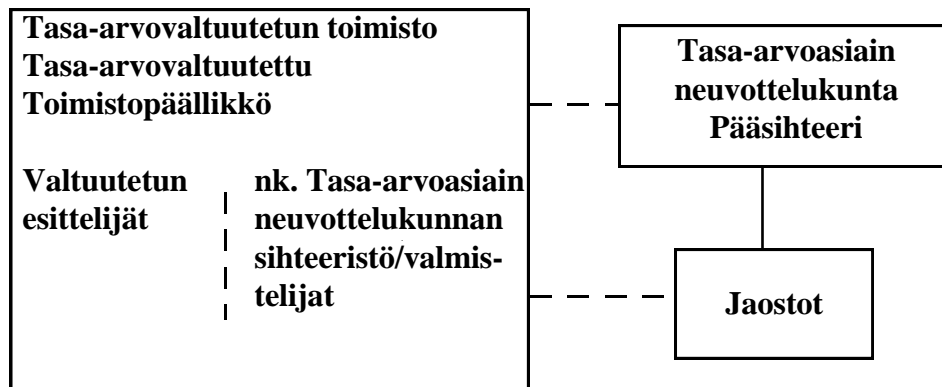
Pohjoismaiset tasa-arvovaltuutetut kokoontuvat vuosittain keskustelemaan etupäässä lainvalvontaan liittyvistä ajankohtaisista kysymyksistä sekä tasa-arvon edistämisestä. Tanskasta, Islannista, Fär-saarilta ja Grönlannista kokouksiin osallistuvat ne virkamiehet, joiden vastuulla tasa-arvokysymykset ovat. Ahvenanmaalta kokouksiin osallistuu tasa-arvovaltuutetun tehtäviä oman toimensa ohella hoitava virkamies. Kokouksen järjestää kukin maa vuorollaan, itsehallintoalueet mukaan lukien, vastaten myös kokouksen ohjelman valmistelusta ja kustannuksista. Matka- ja majoituskustannukset osallistujaorganisaatiot maksavat itse.

Tasa-arvovaltuutettu seuraa myös EY:n tuomioistuimen oikeuskäytäntöä ja kansainvälisen oikeuden kehitystä tasa-arvon alueella. Toimiston juristivirkamiehet osallistuvat

mahdollisuuksien mukaan tasa-arvojuridiikkaa koskeviin seminaareihin ja konferensseihin sekä keskustelevat eri foorumeilla ulkomaisten lainvalvontaviranomaisten kanssa lainsäädäntöön ja lainvalvontaan liittyvistä kysymyksistä.

3. TASA-ARVOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA

3.1. ORGANISAATIO

Kuvio 3.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan organisaatio

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toimii siitä annetun asetuksen (638/86) mukaisesti sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä. Se on sosiaali- ja terveysministeriön neuvonantava sivuelin. Neuvottelukunnan tehtävät, kokoonpano ja toimikausi on määrätty asetuksella. Asetuksella annetaan määräyksiä myös pääsihteerin nimittämisestä ja neuvottelukunnassa tapahtuvasta asioiden valmistelusta. Muutoin neuvottelukuntaan sovelletaan valtion komiteoita koskevia määräyksiä. Myös mahdollisten sivutoimisten sihteerien asema ja palkkiot määräytyvät niiden mukaisesti.

3.2. TEHTÄVÄT

Asetuksen mukaan neuvottelukunnan tehtävänä on:

- toimia naisten ja miesten väliseen yhteiskunnalliseen tasa-arvoon kohdistuvan eri aloilla tapahtuvan tutkimustoiminnan yhteistyöelimenä
- valmistella tasa-arvoa lisääviä uudistuksia yhteistyössä viranomaisten, valtion ja kuntien laitosten, työmarkkinajärjestöjen ja muiden yhteisöjen kanssa
- seurata ja edistää tasa-arvon toteuttamista yhteiskunnan suunnittelussa sekä tehdä aloitteita ja esityksiä tasa-arvoa koskevan tutkimus-, koulutus- ja valistustoiminnan kehittämiseksi
- tehdä aloitteita ja esityksiä tasa-arvoon vaikuttavan lainsäädännön ja hallinnon kehittämiseksi

- seurata tasa-arvoon liittyvien kysymysten kehitystä ulkomailla
- suorittaa sosiaali- ja terveysministeriön erikseen määrittämiä alansa koskevia tutkimus- ja suunnittelutehtäviä

Neuvottelukunnan tehtäviä kuvataan termein ”toimia yhteistyöelimenä”, ”valmistella” ”yhteistyössä”, ”seurata ja edistää”, ”tehdä aloitteita ja esityksiä”. Neuvottelukunnan tulee siis toimia eräänlaisena foorumina, joka kokoaa yhteen eri intressi- ja asiantuntijatahojen sekä kansalaispiirien näkemyksiä ja asiantuntemusta. Neuvottelukunta itsessään mutta sen lisäksi myös tiettyihin aihepiireihin keskittyvät jaostot toimivat tällaisina yhteistyöeliminä (esim. tutkijapiirejä kokoava naistutkimusjaosto, miesasia-aktivisteja käsittelevä miesjaosto, työmarkkinajärjestöjen edustajista, työelämän tutkijoista ja viranomaisista koostuva työmarkkinajaosto tai naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyä ja palveluita tuntevia asiantuntijoita ja viranomaisia koonnut väkivaltajaosto).

Neuvottelukunnan tulee seurata ja edistää, tasa-arvon toteutumista sekä valmistella ja tehdä toimialallaan aloitteita ja esityksiä. Sen tulee olla aloitteellinen ja innovatiivinen. Se on ollut aloitteentekijänä laadittaessa naisten syrjinnän kieltävää lainsäädäntöä ja se on tehnyt esityksiä mm. isyyslomaksi ja kunnallisen tasa-arvotyön järjestämiseksi. Se on myös tuonut uusina asioina yhteiskunnalliseen keskusteluun naisiin kohdistuvan väkivallan, seksibisneksen ja naiskaupan. Neuvottelukunta on lisäksi valmistellut mm. hallituksen tasa-arvo-ohjelmat 1980-luvun alussa sekä vuosina 1996-1997, naistutkimusohjelman, kansallisen toimintaohjelmaehdotuksen naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi ja väkivallan tutkimusohjelman 1990-luvulla.

Koska neuvottelukunta on sivuelin, se seuraa asioita, tekee aloitteita ja valmistele, tutkii ja arvioi esityksiä. Se ei ole viranomainen, jonka tehtävänä olisi esitellä, päättää tai panna toimeen ministeriön toimialaan kuuluvia asioita. Neuvottelukunnan tehtävänä on edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa. Tässä tehtävässä se ei ole yksin: tasa-arvoa edistävät omilla toimialoillaan myös tasa-arvovaltuutettu, sosiaali- ja terveysministeriö, tasa-arvoministeri ja v. 1995 toteutetun perusoikeusuudistuksen jälkeen entistä selvemmin muutkin viranomaiset ja julkinen valta. Neuvottelukunnan erityinen rooli on ollut se, että se on tuonut käsiteltäväksi sellaisia tasa-arvoasioita, joihin muut viranomaiset eivät lähinnä toimivaltansa suppeuden vuoksi ole kiinnittäneet riittävästi huomiota. Neuvottelukunta on myös tarkastellut viranomaisten toimintaa, lainsäädäntöä, työmarkkinajärjestöjen sopimuksia jne. nimenomaan sukupuolten tasa-arvon kannalta. Kaikki tämä kuvastaa myös neuvottelukunnan toimintaa hallintokuntien välisenä elimenä. Toisaalta neuvottelukunta on käytännön toimenpiteitä varten pyrkinyt löytämään sopivat vastuuviranomaiset ja siirtynyt esityksensä tehtyään käsittelemään uusia tasa-arvo-ongelmia. Aloitteista osa on omia, osa perustuu muiden viranomaisten pyyntöihin. (*Tilastoliite: Liite 6*)

Neuvottelukunnan työ edellyttää sitä, että se voi toimia itsenäisesti ja ministeriöstä ja sen käskyvaltasuhteista riippumatta. Siitä huolimatta neuvottelukunta on huolehtinut myös ministeriön sille määräämistä, tosin verraten harvalukuisista tehtävistä.

Neuvottelukunta ja sen alaiset jaostot järjestävät vuosittain 2-4 suurempaa ja joukon pienempiä seminaareja ja tiedotustilaisuuksia. Neuvottelukunnan tehtäviä hoitavat virkamiehet käyvät myös ulkopuolisissa tilaisuuksissa luennoimassa. Neuvottelukunnan edustajia on lisäksi kuultu asiantuntijoina eduskunnan valiokunnissa niiden käsitellessä mm. seksuaalirikoksia koskevia säännöksiä ja hallituksen esitystä ns. lähestymiskielloksi.

3.3. NEUVOTTELUKUNNAN KOKOONPANO, ASIOIDEN VALMISTELU, JAOSTOT, TYÖRYHMÄT

Tasa-arvoasiain neuvottelukuntaan kuuluu enintään 13 jäsentä, jotka valtioneuvosto nimittää kolmivuotiskaudeksi. Yksi jäsenistä on puheenjohtaja ja yksi varapuheenjohtaja. Kullakin jäsenellä on henkilökohtainen varajäsen. Asetuksessa ei ole määrätty sitä, minkälaisen tahojen tulisi olla edustettuina neuvottelukunnassa. Käytännöksi on muodostunut, että neuvottelukunta vastaa kokoonpanoltaan eduskunnan voimasuhteita. STM pyytää eduskuntaryhmiltä esityksiä neuvottelukunnan jäseniksi. Ne tai puolueet esittävät ehdokkaat jäseniksi. Kesäkuussa 1998 toimintansa aloittaneessa neuvottelukunnassa on myös naisjärjestöjen edustaja asiantuntijana. Tasa-arvovaltuutettu osallistuu neuvottelukunnan kokouksiin asiantuntijana. Eduskuntavaalit toimitetaan pääsääntöisesti joka neljäs vuosi; neuvottelukunnan toimikausi on sen sijaan kolme vuotta.

Asetuksen mukaan neuvottelukunta voi keskuudestaan asettaa työvaliokunnan. Työvaliokuntaan on tavan mukaan kuulunut viisi jäsentä, joista jokaisella on henkilökohtainen varajäsen. Työvaliokunta valmistelee neuvottelukunnalle esiteltävät asiat. Neuvottelukunta ja työvaliokunta kokoontuvat keskimäärin kerran kuussa.

Neuvottelukunta on asettanut keskuudestaan jaostoja, joita voidaan pitää neuvottelukunnan apueliminä. Jotkut niistä, kuten työmarkkina- ja tutkimusjaosto ovat hyvinkin laajoja. Ministeriön luvalla jaostoihin on kutsuttu myös ulkopuolisia edustajia, jolloin on saatu mukaan sellaista asiantuntemusta, joka ei muuten olisi neuvottelukunnan käytettävissä. Neuvottelukunnan, samoin kuin jaostojen jäsenille, maksetaan komiteasäännön mukainen kokouspalkkio. Jaostoihin on kutsuttu ulkopuolisia edustajia myös sen vuoksi, että niihin on haluttu saada joidenkin tahojen pysyvä edustus. Jaostot on yleensä perustettu neuvottelukunnan toimikautta vastaavaksi ajaksi, mutta eräät niistä ovat jatkaneet hiukan eri kokoonpanossa useampien kausien ajan. Asiantuntemuksensa perusteella jaostot ovat kehittäneet yhteisiä näkemyksiä tasa-arvopolitiikan periaatteista ja ratkaisuista omalla toimialueellaan.

3.4. HENKILÖSTÖ

Kun tasa-arvoasiain neuvottelukunta perustettiin v. 1972 määrättiin asetuksessa myös pääsihteerin tehtävästä ja suunnittelijoista. Vuodesta 1972 1980-luvulle asti neuvottelukunnassa oli työsopimussuhteinen pääsihteeriksi ja kolme työsopimussuhteista esittelijää/suunnittelijaa sekä yksi toimistosihteeriksi. Vuodesta 1984 vakinaistettiin neljäs suunnittelija, naistutkimuskoordinaattori, joka oli jo yhden vuoden toiminut Suomen Akatemian tutkimusvaroin. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan esittelijät (sihteeristö) toimivat valtioneuvoston kanslian yhteydessä, mutta neuvottelukunnan tehtävien ohella heille ei kuulunut muita tehtäviä. Vähitellen kansainväliset tehtävät lisääntyivät (esimerkiksi ILO, Pohjoismaiden ministerineuvosto, OECD). Neuvottelukunnan esittelijät hoitivat näitä uusia tehtäviä neuvottelukunnan, valtioneuvoston kanslian tai muun asianomaisen ministeriön päätöksellä.

Kun tasa-arvolaki tuli voimaan, osa neuvottelukunnan siihen asti hoitamista tehtävistä, kuten esimerkiksi tasa-arvon edistäminen työmarkkinoilla ja mahdollisten syrjintätapa-

ten tutkiminen sai uuden oikeudellisen merkityksen ja siirtyi tasa-arvolain valvonnan muodossa tasa-arvovaltuutetun tehtäväksi. Tasa-arvovaltuutetun toimisto perustettiin 1986 ja neuvottelukunnan pääsihteeri, suunnittelijat ja toimistohenkilöstö yhdistettiin valtuutetun toimistoon valtuutetun toimiston esittelijöiksi ja työntekijöiksi. Yhdistäminen ei johtunut organisatorisista syistä, vaan siitä, että haluttiin turvata tasa-arvovaltuutetun työmahdollisuudet. Tasa-arvovaltuutettua vartenhan oli perustettu vain toimistopäällikön ja yhden esittelijän virat. Työsuhteet muutettiin siirron yhteydessä virkasuhteiksi, joihin siirrettiin entiset työntekijät. Osa neuvottelukunnan esittelijöistä osallistui toiminnan alkuvaiheessa lainvalvontatyöhön ja toimi käytännössä tasa-arvovaltuutetun esittelijöinä. Välttömästi neuvottelukunnan käyttöön jäi vastaavasti vähemmän työvoimaa.

Neuvottelukunnan pääsihteerin ja esittelijöiden asema suhteessa neuvottelukuntaan säilyi päällisin puolin muuttumattomana. Henkilöstöjen yhdistämiseen liittyi tasa-arvoasiain neuvottelukunnan esittelijöiden aseman uudelleen määrittely. Neuvottelukuntaa koskevaa asetusta muutettiin siten, että pääsihteerinä tuli toimimaan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön tehtävään määräämä virkamies. Asetuksesta poistettiin maininta neuvottelukunnan suunnittelijoista ja muista työntekijöistä. Neuvottelukunta menetti siten tasa-arvovaltuutetun toimiston perustamisen yhteydessä miltei täysin asetuksessa määritellyn oikeutensa esittelijöihin, jotka suorittavat vain neuvottelukunnan antamia tehtäviä. Pääsihteerinäkin koskeva määräys jättää avoimeksi kyseisen virkamiehen muut mahdolliset tehtävät. Toisaalta koska neuvottelukunta toimii sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön yhteydessä, ei neuvottelukunnan esittelijöinä toimivien virkamiesten piiriä ole rajattu, vaan useat virkamiehet voivat toimia esittelijöinä siten kuin siitä sisäisesti sovitaan.

Käytännössä tasa-arvovaltuutetun toimiston perustamisen jälkeen pääsihteerin tehtäviin on tullut lisää yhteistyö valtuutetun kanssa ja yhä lisääntyvä määrä kansainvälisiä ja muita ministeriön tasa-arvon edistämiseen liittyviä tehtäviä. Neuvottelukuntaa palvelevat esittelijät ovat myös osallistuneet näihin tehtäviin sekä toimineet valtuutetun asioiden esittelijöinä siten kuin siitä sisäisesti on sovittu.

Valtion taloudellisen tilanteen takia tasa-arvovaltuutetun toimistoon on perustettu uusia virkoja hyvin vähän. Kun tasa-arvovaltuutetun toimisto perustettiin v. 1986, tasa-arvoasiain neuvottelukunnalla oli viisi esittelijää. Näistä viidestä esittelijästä yksi on siirretty kokonaan tasa-arvosuunnittelua edistäviin valtuutetun tehtäviin. Neuvottelukunnan käytettävissä oleva päätoiminen työvoima on jatkuvasti vähentynyt. Neuvottelukunnan tehtävien arvioitiin vuonna 1998 muodostavan noin kolmasosan pääsihteerin työajan käytöstä. Kaksikolmasosaa oli ministeriön tasa-arvotöitä. Neuvottelukunnalle asioita valmistelevia esittelijätason työntekijöitä oli samaan aikaan kaksi - kolme erikoistutkijaa ja tiedotussihteeri. Heidän työpanoksensa jakautui myös ministeriön tehtäviin.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteerin asemaan sisältyy työnjohdollinen ristiriita, koska neuvottelukuntaa palvelevat muut esittelijät ovat tasa-arvovaltuutetun alaisia. Käytännössä nämä virkamiehet saavat ministeriön tai ministerin sekä tasa-arvoasiain neuvottelukunnan/pääsihteerin antamia tehtäviä. Muodollisena esimiehenä toimii kuitenkin tasa-arvovaltuutettu. Tasa-arvoasiain neuvottelukuntaa koskee sama kuin muitakin hallinnon yhteydessä toimivia neuvottelukuntia: valmistelussa samat virkamiehet voivat valmistella asiaa sekä neuvottelukunnalle että ministeriölle.

Neuvottelukunnan työ tapahtuu suurelta osin jaostoissa. Jaostojen työn eteneminen vaatii sihteerinä toimivan valmistelijan työpanoksen. Sihteerinä ovat toimineet neuvottelukun-

nan päätoimiset esittelijät. Neuvottelukunnan työvoiman tosiasiallinen väheneminen on vaikeuttanut jaostotyöskentelyä. Kun päätoimisten esittelijöiden työvoima ei ole riittänyt, on neuvottelukunta palkannut sivutoimisia sihteereitä valtion komitealaitosta koskevien säännösten mukaisesti.

Sivutoimisten sihteereiden asema ja käyttäminen on tuottanut ongelmia. Sivutoimiset sihteerit eivät ole virka- tai työsuhteessa vaan he toimivat neuvottelukunnan päätöksellä ja ministeriön antamalla luvalla komiteasäännön mukaisesti. Sivutoiminen sihteeri on tunti-palkkainen eikä hänelle kerry lomaoikeutta eikä sairausajan palkkaa. Komiteasäännösten mukaan valtiotyönantajalla ei ole velvollisuutta työtilojen osoittamiseen eikä esimerkiksi ministeriö luovuta atk-verkon käyttöoikeutta sivutoimisille, ministeriön ulkopuolisille työntekijöille. Pääsihteerillä ei juuri ole mahdollisuuksia johtaa sivutoimisten sihteerien työtä, mikä on käytännössä vaikeuttanut myös jaostojen pitkäjänteistä toimintaa. Jaostojen asettamista on jouduttu rajoittamaan silloinkin, kun niitä olisi asioiden valmistelun vuoksi välttämättä tarvittu. Kun päätoimista työvoimaa on tarvittu muuallakin, ei neuvottelukunta ole pystynyt haluamassaan määrin valmistelemaan asioita.

4. TASA-ARVOLAUTAKUNTA

4.1. SÄÄDÖSPOHJA JA KOKOONPANO

Tasa-arvovaltuutetun lisäksi tasa-arvolakia valvoo ennakoivalvontaviranomaisena tasa-arvolautakunta. Tasa-arvolautakuntaa koskevat säännökset sisältyvät lakiin naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/86, muut. 206/95), lakiin tasa-arvovaltuutetusta ja tasa-arvolautakunnasta (610/86) ja asetukseen tasa-arvovaltuutetusta ja tasa-arvolautakunnasta (739/86).

Tasa-arvovaltuutetusta ja tasa-arvolautakunnasta annetun lain 9 §:n mukaan tasa-arvolautakunnassa on puheenjohtaja ja neljä muuta jäsentä. Puheenjohtajan ja muut jäsenet sekä kullekin heistä henkilökohtaisen varajäsenen määrää valtioneuvosto kolmeksi vuodeksi kerrallaan sosiaali- ja terveystieteiden esityksestä.

Puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja heidän varajäsenensä tulee olla oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneita. Lautakunnassa tulee olla edustettuna tasa-arvoasioiden ja työelämän tuntemus. Tasa-arvolautakunnassa tulee olla sekä miehiä että naisia. Käytännössä tasa-arvolautakunnassa ovat olleet edustettuina suurimmat työmarkkinajärjestöt.

4.2. TOIMIVALTA

Tasa-arvolautakunta käsittelee ja ratkaisee asiat, jotka naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain mukaan kuuluvat sen käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi. Lain mukaan lautakunnalle kuuluu seuraavanlaisia tehtäviä:

- lausunnon antaminen tuomioistuimelle sen pyynnöstä asiassa, joka koskee tasa-arvolaisissa tarkoitetun hyvityksen suorittamista;
- uhkasakon määrääminen maksettavaksi silloin, kun tasa-arvovaltuutettu on asettanut tasa-arvolaisissa tarkoitetun tietojenanto- ja asiakirjan esittämisvelvollisuuden tehosteeksi uhkasakon;
- lainvastaisen menettelyn kieltäminen syrjintäasiassa tarpeen vaatiessa sakon uhalla ja, ellei kieltoa noudateta, asetetun uhkasakon maksettavaksi määrääminen.

Lautakunta voi kieltää sitä, joka on toiminut tasa-arvolain säännösten (7, 8 tai 14 §) vastaisesti, jatkamasta tai uusimasta menettelyä, jos menettelyn kieltämisestä on pidettävä aiheellisena tasa-arvon toteuttamisen kannalta. Syrjivän menettelyn kieltämiseksi syrjintäasian voi saattaa tasa-arvolautakunnassa vireille tasa-arvovaltuutettu tai työnantajayhdistyksen keskusjärjestö taikka ammattiyhdistysten keskusjärjestö. Yksityinen henkilö ei voi saattaa syrjintäasiaa vireille tasa-arvolautakunnassa.

Tasa-arvolautakunnan päätökseen haetaan muutosta valittamalla korkeimmalta hallinto-oikeudelta.

Tasa-arvolautakunta ei ole muutoksenhakuelin. Tasa-arvovaltuutetun ratkaisuihin tyyty-

mättömät eivät voi hakea ratkaisuun muutosta valittamalla tasa-arvolautakuntaan. Lautakunta ei muullakaan tavalla voi kumota tai muuttaa tasa-arvovaltuutetun päätöksiä.

4.3. TOIMINTA

Lautakunnan merkitys on käytännössä jäänyt vähäiseksi. Lautakunnassa on sen toiminta-aikana tullut vireille ja ratkaistu vain yksi tasa-arvovaltuutetun vireille panema lainvastaisen menettelyn kieltämistä koskeva asia (ratkaisu 16.5.1989). Uhkasakon maksettavaksi määräämistä koskevia asioita ei ole tullut vireille yhtään. Lausuntoja tuomioistuimille on annettu vuosittain seuraavasti:

1988	3 kpl
1989	9 kpl
1990	7 kpl
1991	2 kpl
1992	0 kpl
1993	2 kpl
1994	1 kpl
1995	1 kpl
1996	1 kpl
1997	0 kpl

Lautakunnan käsiteltäväksi ei ole kuluvana vuonna 8.12.1998 mennessä saatettu yhtään asiaa.

Hyvitysoikeudenkäynteihin liittyvien lausuntojen lisäksi tasa-arvolautakunta on antanut lausuntoja eräistä lainmuutoshankkeista.

Toimintamäärärahasa tasa-arvolautakunta saa vuosittain sosiaali- ja terveysministeriön toimintamenomäärärahasta.

5. MINISTERIÖN JA TASA-ARVOMINISTERIN TEHTÄVÄT

5.1. TEHTÄVIEN YLEISKUVAUS

Tasa-arvoasioita hoitavan ministeriön ja tasa-arvoministerin tehtävät alkoivat muotoutua, kun valtioneuvoston kanslian yhteyteen perustettiin tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Valtioneuvoston kanslia käsitteli tasa-arvoasiain neuvottelukunnan sille lähettämiä asioita, joista voitiin neuvotella muiden ministeriöiden kanssa. Tasa-arvoasioista vastaavana ministeriönä valtioneuvoston kanslia valmisteli ja esitteli mm. hallituksen ensimmäisen tasa-arvo-ohjelman vuosille 1980-1985, osallistui naisten oikeuksien sopimuksen ratifiointiin valmisteluun ja vastasi tasa-arvolain valmistelusta.

Valtioneuvoston kanslian ministeri hoiti myös tasa-arvoasioita. Tässä roolissa toimivaa ministeriä nimitettiin tasa-arvoministeriksi. Tehtävä oli aluksi ns. kansliaministerillä, myöhemmin pääministerillä ja sen jälkeen valtioneuvoston kanslian suunnitteluosaston asioista vastaavalla ministerillä, jonka pääsalkku oli sisäministeriössä.

Kun neuvottelukunta siirrettiin ja tasa-arvovaltuutetun toimisto perustettiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen, valtioneuvoston ohjesääntöä muutettiin vastaavasti. Sen 24 §:n mukaan naisten ja miesten välinen tasa-arvo kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan.

Ministerille kuuluvat ensinnäkin tasa-arvovaltuutettua ja neuvottelukuntaa koskevat hallinnolliset asiat kuten neuvottelukunnan ja tasa-arvolautakunnan asettaminen. Ministeriölle kuuluu myös kyseisiä toimielimiä koskevan lainsäädännön valmistelu. Ministeriössä on valmisteltu useita tasa-arvolain muutoksia ja hoidettu lainvalmisteluun normaalisti liittyvät tehtävät, kuten työryhmien asettaminen, sihteeritys, raportointi, lausuntokierrokset jne. sekä lainmuutosten esittely valtioneuvostossa ja asiantuntijatehtävät eduskunnassa. Koska tasa-arvoasiain neuvottelukunta ja tasa-arvovaltuutettu toimivat säännösten mukaan sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä, kuuluvat näiden toimielinten ministeriölle esittämien aloitteiden ja lausuntojen käsittely ministeriön toimialaan.

Sukupuolten tasa-arvon edistämiseen liittyvät kysymykset ovat luonteeltaan hallintokuntien rajoja ylittäviä eli horisontaalisia. Ne voivat kytkeytyä kaikkien muidenkin ministeriöiden hoitamiin tehtäviin. Esimerkkeinä tällaisista kytkennöistä mainittakoon ihmisoikeuspolitiikka (naisten oikeudet), kehitysyhteistyö (naiset ja kehitys), lähialueyhteistyö (naisten asema ja tasa-arvo lähialueiden kehityksessä), oikeusministeriön alaan kuuluva lainvalmistelu (seksuaalirikoslainsäädäntö, perheoikeus, EU:n naiskaupan vastaiset toimet), EU:n rakennerahastoihin ja yhteisöaloitteisiin liittyvä ohjelmointi ja toimeenpano sekä rakennerahastojen uudistaminen, sukupuolten tasa-arvon edistäminen koulutuksessa ja tutkimuksessa jne. Muut ministeriöt voivat toimia tasa-arvoasioissa yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Sen kanssa neuvotellaan, siltä pyydetään tasa-arvoasioissa lausuntoja ja sen edustajat voivat olla mukana, kun muissa ministeriöissä valmistellaan tai arvioidaan tasa-arvotyötä. Myös eduskunnan valiokunnat kuulevat sosiaali- ja terveysministeriön edustajia muissa ministeriöissä valmisteltujen lakiesitysten valiokuntakäsittelyssä sekä EU-asioiden osalta suuressa valiokunnassa. Tässä kuvattuja asioita kirjataan toimiston hallintodiaariin vuosittain noin 80-100, mikä on vain pieni osa käytännössä tapahtuvasta yhteistyöstä.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on myös poliittinen kysymys. Kansalaisyhteiskunta odottaa hallitukselta tasa-arvopoliittisia kannanottoja ja toimenpiteitä. Tätä tarkoitusta palvelee Suomessa niinkuin monissa muissakin maissa mm. hallituksen tasa-arvo-ohjelma. Tasa-arvo-ohjelman valmistelu ja seuranta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan. Helmikuussa 1997 hyväksytyn ohjelman toteutumisen seuranta, tarkistamista ja raportointia varten sosiaali- ja terveysministeriössä on hallintokuntien rajat ylittävä työryhmä. Sen puheenjohtajana ja asiantuntija-avustajina toimivat tasa-arvovaltuutetun toimiston työntekijät. Työryhmän sihteeri on ministeriön ulkopuolelta tasa-arvovaltuutetun toimiston henkilöstön vähäisyyden vuoksi. Ohjelman toteuttamiseen liittyy tasa-arvon valtavirtaistamishanke, johon osallistuu kuusi ministeriötä. Hankkeen johtoryhmän puheenjohtajana toimii ministeriön virkamies tasa-arvovaltuutetun toimistosta. Hankkeen toteuttamisesta vastaa yksityinen menetelmien kehittämissyksikkö. Ministeriö on myös käynnistänyt hallintokuntien rajat ylittävän naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin sekä sopinut Stakesin kanssa projektiin liittyvän 5-vuotisen kehittämissankkeen toteuttamisesta. Lisäksi ministeriö on tehnyt aloitteen sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamiseksi kaikessa Suomen EU-puheenjohtajuuskauden toiminnassa.

Ministeriö on asettanut mm. naisjärjestöjen aloitteesta naisten ja miesten äänioikeuden saavuttamisen 90-vuotisjuhlatoimikunnan, naisjärjestöjen valtionavustuksia käsitelleen työryhmän ja tasa-arvoasiain neuvottelukunnan aloitteesta isien ja isoisien aseman kehittämistä koskevan toimikunnan. Kansalaiset ja järjestöt tekevät ministeriölle tai tasa-arvoministerille aloitteita ja esityksiä tasa-arvon edistämiseksi. Esityksiin vastaaminen ja niiden mahdollinen jatkovalmistelu kuuluu ministeriölle.

Hallitusten väliseen yhteistyöhön sisältyy usein myös naisten ja miesten välistä tasa-arvoa koskeva ulottuvuus. Oman, suuren työalueensa muodostaa hallituksen toiminta Euroopan unionissa. Hallituksen kannan muodostaminen tasa-arvokysymyksissä kuuluu pääosin sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan. Pohjoismaisessa ministerineuvostossa toimii tasa-arvoministerineuvosto ja tasa-arvovirkamieskomitea, joiden asiat kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriön toimialaan. Ministeriö osallistuu hallituksen tasa-arvokysymyksiä koskevien kantojen muodostamiseen myös YK:n toimielimissä ja erityisesti naisten asema-toimikunnassa. Euroopan neuvoston ihmisoikeuslinjaan kuuluu aktiivinen naisten ja miesten tasa-arvopolitiikka, jossa Suomen hallitusta edustaa sosiaali- ja terveysministeriön virkamies. OECD:ssä on niinkään toiminut tasa-arvotyöryhmä, jossa käsiteltävien asioiden hoitaminen on kuulunut sosiaali- ja terveysministeriölle sekä työministeriölle yhteisesti.

Hallitusten välinen tasa-arvoyhteistyö on viime vuosina laajentunut Suomen lähialueille. Edellä on kuvattu säännöllistä hallitusten välistä yhteistyötä. Sen lisäksi ministeriön edustajat osallistuvat vapaamuotoisempaan yhteistyöhön tasa-arvoasioissa, esimerkiksi tutkimussektorilla ja kansainvälisissä yhteistyöhankkeissa.

Sosiaali- ja terveysministeriöön ohjataan myös kansainvälisten ja kansallisten järjestöjen, tutkimuslaitosten, tutkijoiden ja opiskelijoiden naisten asemaa ja sukupuolijärjestelmää sekä hallituksen tasa-arvopolitiikkaa koskevia tiedusteluja ja kyselyitä. Myös kotimaiset tiedotusvälineet kysyvät ministeriön kannanottoja.

Valtaosasta edelläkuvattuja sosiaali- ja terveysministeriön alaan kuuluvia tasa-arvotehtäviä, muutamia hankkeita lukuunottamatta, vastaavat tasa-arvovaltuutetun toimiston työntekijät eli siis virkamiehet, jotka ovat tasa-arvovaltuutetun alaisia ja joista osa si-

säisen järjestelyn mukaisesti palvelee osittain myös tasa-arvoasiain neuvottelukuntaa. Toimiston työvoima on kuitenkin mitoitettu valtuutetun ja tasa-arvoasiain neuvottelukunnan valmistelutyötä varten eikä ministeriöön ole missään vaiheessa lisätty työvoimaa näitä tehtäviä varten eikä näitä tehtäviä ole käytetty perusteina työvoiman lisäykseksi. Ne harvat työvoiman lisäykset, joita on tasa-arvovaltuutetun toimistolle on osoitettu, ovat tulleet tasa-arvolainvalvontatyöhön.

5.2. TASA-ARVOMINISTERIN AVUSTAMINEN

Tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamiehet toimivat tasa-arvoasioissa ministerin asiantuntijavirkamiehinä. Toimistossa mm. valmistellaan ministerille puheita ja puheluonnoksia eri tilaisuuksiin, laaditaan vastausluonnoksia kansanedustajien kysymyksiin jne.

Toimisto on vastuussa myös ministerin avustamisesta sekä Euroopan unionin tasa-arvoon liittyvässä toiminnassa että kansainvälisissä sukupuolten tasa-arvoa koskevissa tehtävissä. Näitä tehtäviä ovat muun muassa EU:n työ- ja sosiaaliministerineuvoston kokoukset, joita on käsitelty jo aikaisemmin. Neuvostossa käsiteltävistä tasa-arvoasioista keskustellaan ministerin kanssa tarpeen mukaan valmistelun eri vaiheissa ministerin kannan saamiseksi. Tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamies yleensä osallistuu ministerin avustajana neuvoston kokouksiin ja valmistelee ministerille puheenvuoroluonnokset.

Muita hallitustenvälisiä ministeritason kokouksia ovat Euroopan neuvoston, OECD:n ja Pohjoismaisen ministerineuvoston kokoukset. Näitä tilaisuuksia on viime vuosina ollut noin kolme - neljä vuodessa. Toimiston virkamiehet avustavat ministeriä myös hänen valmistautuessaan tapaamaan tasa-arvoasioissa muiden maiden tai kansainvälisten järjestöjen edustajia. Tällaiset tehtävät ovat kiireellisiä ja usein ennakoimattomia.

5.3. HALLITUKSEN TASA-ARVO-OHJELMA

YK:n naisten vuosikymmentä koskevassa ohjelmassa hallituksia kehoitettiin laatimaan kansalliset suunnitelmat ohjelman toteuttamiseksi. Suomessa ohjelmaa ryhdyttiin laatimaan valtioneuvoston kanslian johdolla 1978 tasa-arvoasiain neuvottelukunnan aloitteesta. Neuvottelukunnan sihteeristö laati ehdotuksen ohjelmaksi, ja se hyväksyttiin hallituksen iltakoulussa. Valtioneuvoston kanslian kansliapäällikkö neuvotteli tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteerin ja kunkin ministeriön virkamiesjohdon edustajien kanssa ministeriökohtaisten ohjelmanosien sisällöstä ja toimeenpanosta.

Suomen hallitus sitoutui YK:n naisten asemaa käsittelevässä konferenssissa 1995 laatimaan kansallisen ohjelman Pekingin toimintaohjelman toteuttamiseksi. Samana vuonna nimitetyssä hallituksessa tasa-arvoasioiden hoito oli sovittu toiselle sosiaali- ja terveysministerille. Aloitteellisuus tasa-arvo-ohjelman laatimiseen soveltui siten silloiselle tasa-arvoministerille, joka esitti tasa-arvoasiain neuvottelukunnalle lokakuussa 1995, että se laatisi ehdotuksen hallituksen tasa-arvo-ohjelmaksi. Neuvottelukunnasta annetun asetuksen mukaan neuvottelukunta suorittaa "sosiaali- ja terveysministeriön erikseen määäämiä alaansa koskevia tutkimus- ja suunnittelutehtäviä".

Pekingin toimintaohjelma lähetettiin lausuntokierrokselle järjestöjen ja muiden intressita-hojen kuulemiseksi. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan palkkaamat sivutoimiset sihteerit

laativat lausuntoyhteenvedot. Neuvottelukunnan pääsihteeri luonnosteli sivutoimisen sihteerin avustuksella ohjelman, jota neuvottelukunta kehitteli edelleen. Pääsihteeri haastatteli myös ministereitä saadakseen hallituksen jäsenten näkemykset ohjelmaan.

Hallituksen iltakoulun käsittelyn jälkeen sosiaali- ja terveysministeriö asetti ohjelman jatkovalmistelua varten virkamiestyöryhmän, jonka puheenjohtajana oli tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteeri. Virkamiestyöryhmään nimitettiin kaikkien ministeriöiden edustajat.

Esittelymuistioiden laatiminen ja muut esittelyyn liittyvät hallinnolliset toimet jäivät ministeriön hallinto-osaston esittelijöiden tehtäväksi, vaikka he eivät olleet osallistuneet valmisteluun.

Ohjelman tultua hyväksytyksi valtioneuvostossa STM asetti ohjelmalle seuranta- ja tarkistustyöryhmän. Sen puheenjohtajaksi määrättiin tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteeri ja kustakin ministeriöstä nimitettiin edustaja ja varaedustaja. Asiantuntijoina toimivat tasa-arvoasiain neuvottelukunnan naistutkimuskoordinaattori ja Tilastokeskuksen tasa-arvotilastojen koordinaattori. Työryhmällä on sosiaali- ja terveysministeriön ulkopuolinen, tuntipalkkainen sihteeri, koska ministeriöstä ei henkilöresurssien vähäisyyden vuoksi voitu osoittaa sihteeriä.

Virkamiestyöryhmä valmisteli seuranta- ja tarkistusesityksen hallitukselle, jonka tasa-arvoministeri esitteli hallituksen iltakoulussa helmikuussa 1998.

Tasa-arvopolitiikan edistäminen hallitustasolla edellyttää ministeriöiden välistä koordinoitua yhteistyötä. Tähän tarkoitukseen on kehitetty hallituksen tasa-arvo-ohjelma. Tasa-arvovaltuutetun toimisto valmistautuu hallituksen tasa-arvo-ohjelmatyypin työn jatkamiseen seuraavankin hallituksen aikana.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteerin työajasta noin kolmannes on mennyt hallituksen tasa-arvo-ohjelman valmisteluun ja seurantaan.

5.4. TOIMINTA EUROOPAN UNIONISSA

Tasa-arvovaltuutetun toimiston näkökulmasta työskentely Euroopan unionissa voidaan jakaa kolmeen osaan:

- 1) yhteisölainsäädännön valmistelu EU:n neuvostossa,
- 2) Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa vireillä oleviin oikeudenkäynteihin osallistuminen sekä
- 3) Euroopan unionin tasa-arvopolitiikan edistäminen.

5.4.1. Neuvostotyöskentely (yhteisölainsäädäntö)

Tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamies vastaa sosiaali- ja terveysministeriössä Euroopan unionin sukupuolten tasa-arvoa koskevan yhteisölainsäädännön valmistelusta niin sanottuna vastuuvirkamiehenä. Tähän valmisteluun kuuluu kansallinen valmistelu sekä yhteisötason neuvottelut neuvoston työ- ja sosiaaliasioiden työryhmässä ja ministerin avustaminen työ- ja sosiaaliministerien neuvostossa. Tasa-arvoasiat käsitellään EU-asiain komitean alaisessa valmistelijaostossa, työministeriön johtamassa työoikeustyöryhmässä, jonka laajassa kokoonpanossa ovat myös työmarkkinaosapuolet edustettuina. Vastuuvirkamiehen tehtäviin kuuluu jaostotyöskentelyn lisäksi eduskunnan informointi valtiopäiväjärjestyksessä säädetyllä tavalla ja erillisten määräysten mukaisesti joko valtioneuvoston tai ministeriön kirjelmällä asian tullessa vireille neuvostossa sekä perusmuistioilla asian neuvostokäsittelyn aikana. Lisäksi vastuuvirkamies toimii asiantuntijana eduskunnan asianomaisissa valiokunnissa asian eduskuntakäsittelyn aikana. Tarvittaessa hän myös edustaa ministeriötä EU-asiain komiteassa ja EU-ministerivaliokunnassa sekä kuu- lee muita asianomaisia ministeriöitä valtioneuvoston kannan yhteensovittamiseksi.

Vastuuvirkamies osallistuu neuvoston työ- ja sosiaaliasioiden työryhmän työskentelyyn antamalla Suomen pysyvän edustuston asianomaiselle virkamiehelle jokaista kokousta varten ohjeet. Tarvittaessa hän osallistuu työryhmän kokouksiin kansallisena asiantuntijana. Työryhmäkokouksia on keskimäärin joka toinen viikko asian ollessa neuvostossa vireillä. Vastuuvirkamies laatii myös pysyvien edustajien komiteaa varten tarvittavat ns. COREPER-ohjeet sekä ministerille kokousohjeet ministerineuvoston kokoukseen. Lisäksi hän laatii ministerille tai hänen edustajalleen puheluonnoksen ministerineuvoston kokoukseen ja toimii tarvittaessa ministerin kokousavustajana.

Virkamies on valmistelussa hallituksen edustajana. Näin ollen yhteisölainsäädäntöä tosiasiallisesti valmistelee ja siitä neuvottelee sama virkamies, joka toisaalta osallistuu yhteisölainsäädännön toteuttamisen valvontaan.

Virallisissa neuvostoissa käsitellään yhteisölainsäädännön lisäksi myös puhtaasti poliittikakysymyksiä, joihin jäsenmaat ottavat virallisen kannan tai joiden kehitystä seurataan virallisissa neuvostoissa. Esimerkiksi Pekingissä vuonna 1995 pidetyn YK:n Naisten maailmankonferenssin toimintaohjelman seuranta on käsitelty virallisessa neuvostossa vuosittain. Kokouksen valmisteluun liittyy yleensä kansallisten toimenpiteiden raportointi neuvoston sihteeristölle. Tasa-arvovaltuutetun toimisto on huolehtinut raportoinnista. Tasa-arvoministerineuvostoja on viime vuosina ollut useita kertoja vuodessa.

5.4.2. Euroopan yhteisöjen tuomioistuin

Tasa-arvovaltuutetun toimisto on vastuussa Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa vireillä olevien, sukupuolten tasa-arvoa koskevien oikeustapausten seurannasta sekä Suomen mahdollisten kirjallisten ja suullisten huomioiden ja väliintulojen valmistelusta. Uusien tuomioistuimessa vireille tulleiden tapausten osalta tämä merkitsee tapausten tutkimista ja sen selvittämistä, onko Suomella mahdollisesti intressiä esittää asiassa kirjallisia tai suullisia huomioita.

Kirjalliset ja suulliset huomiot valmistellaan yhteistyössä ulkoasiainministeriön, oikeusministeriön ja muun mahdollisen vastuutahon kanssa siten kuin siitä on erikseen määrätty. Käytännössä toimiston yksi tai useampi virkamies osallistuu asian valmisteluun tasa-arvovaltuutetun toimistossa sekä myöhemmin ulkoasiainministeriön johtaman valmistelutyöryhmän työskentelyyn. Hän vastaa erityisesti asian substanssin selvittämisestä ja Suomen huomioiden asiasisällöstä. Valmistelusta vastaava tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamies on myös asiantuntijana läsnä suullisia huomioita tuomioistuimessa esitettäessä.

Tähän mennessä Suomi on tehnyt kirjalliset huomautukset neljässä EY:n tuomioistuimessa vireillä olevassa yhteisön tasa-arvolainsäädännön tulkintaa koskevassa asiassa. Kahdessa tapauksessa on esitetty suulliset huomautukset. Kaksi muuta tapausta, jossa kirjalliset huomautukset on tehty, ei ole vielä edennyt tuomioistuimessa suullisen kuulemisen vaiheeseen.

5.4.3. Tasa-arvopolitiikka

Komission neuvoa-antava komitea

Komission neuvoa-antavan komitean tehtävänä on avustaa komissiota sellaisten yhteisön toimien suunnittelemisessa ja toteuttamisessa, joiden tarkoituksena on edistää miesten ja naisten yhtäläisiä mahdollisuuksia ja kannustaa kyseisiä aloja koskevien kokemusten, politiikkojen ja käytäntöjen jatkuvaa vaihtoa jäsenvaltioiden ja asianomaisten eri elinten välillä.

Koska tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamiehet vastaavat hallituksen edustajina myös Euroopan unionin tasa-arvopolitiikan kehittämisestä, tasa-arvovaltuutettu toimii Suomen hallituksen edustajana komission neuvoa-antavassa komiteassa. Valtuutetun varajäsenenä on toimistopäällikkö. Toinen suomalainen jäsen on tasa-arvoasiain neuvottelukunnan puheenjohtaja, ja hänen varajäsenenään on tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteeri.

Komitea kokoontuu keskimäärin neljä kertaa vuodessa. Se asettaa usein myös ad hoc -työryhmiä valmistelemaan jotakin tiettyä asiaa, josta komitea antaa lausunnon. Vuonna 1998 komitea on asettanut useita työryhmiä, joista kolmen toimintaan Suomi on osallistunut: yksi työryhmä valmisteli komitean lausunnon työllisyysuuntaviivoista, toinen rakennerahastouudistuksesta. Kolmannessa työryhmässä käsiteltiin Pekingin toimintaohjelman seuranta EU:ssa. Kaikissa näissä työryhmissä oli jäsenenä tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamies.

Euroopan Unionin miesten ja naisten tasa-arvoisia mahdollisuuksia koskeva keskipitkän aikavälin toimintaohjelma (1996-2000)

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa EU:n neljännen tasa-arvon toimintaohjelman kansallisesta tiedottamisesta ja koordinoinnista. Tasa-arvo-ohjelma on viisivuotinen (1996-2000) ja siitä vastaa Euroopan komission viidennen pääosaston alaisen osaston alaisuudessa toimiva yksikkö (*Equal Opportunities Unit*). Ohjelman kantava periaate on *mainstreaming*, valtavirtaistaminen.

Ohjelman toteuttamisessa komissiota avustaa jäsenvaltioiden edustajista muodostettu hallintokomitea (*Management Committee*), joka päättää mm. ohjelman hankkeiden valintamenettelystä, -kriteereistä ja -ohjeista sekä muista ohjelman täyttöönpaanon liittyvistä asioista. Hallintokomitea kokoontuu kolme kertaa vuodessa ja Suomen hallituksen edustajana hallintokomitean varsinaisena jäsenenä on tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteeri ja varajäsenenä tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamies.

Ohjelmassa on vuosittain kaksi hakukierrosta: tutkimushaku (syksyllä) ja projektihaku (kevällä). Suomessa toimintaohjelman kansallisesta tiedottamisesta ja koordinoinnista vastaa tasa-arvovaltuutetun toimisto, käytännössä em. hallintokomitean jäsenet. Suomalaisen hakijoiden määrä riippuu paljon siitä, kuinka paljon tiedottamiseen panostetaan; käytännössä Suomesta on vuosittain hyväksytty muutama tutkimus ja projekti. Projekteista mainittakoon *Nordic Glory Festival* (Jyväskylän kaupunki) ja *Promoting good practice in gender portrayal on television* (Yleisradio). Toimisto on tiedottanut hauista mm. Helsingin Sanomissa, järjestänyt tiedotusseminaareja, lähettänyt hakulomakkeita sidosryhmille ja vastannut asiaa koskeviin kyselyihin. Tiedottamistehtävä kysyy aikaa ja resursseja. Toistaiseksi näitä tiedotustehtäviä ei ole budjetoitu toimiston virkamiesten työaikaan.

Tasa-arvovaltuutetun toimisto on pyrkinyt tukemaan myös omavastuuosuuden hankintaa projekteja varten. EU:n antama tuki on enintään 60 % hankkeen talousarviosta, ja projektien omavastuu 40 %. Omarahoitusosuuden hankkiminen tuottaa usein vaikeuksia ja helpottaakseen tätä tasa-arvovaltuutetun toimisto haki 1998 ensimmäistä kertaa STM:ltä rahaa omarahoitusosuuden kattamiseen. Sen jälkeen toimistosta tiedotettiin erikseen rahojen hakemisesta, koordinoitiin hakumenettely ja päätettiin rahojen jakamisesta. Työtä ei ollut budjetoitu virkamiesten työaikaan.

Tasa-arvo-ohjelman puitteissa tulee lisäksi erilaisia tiedustelu-, kommentointi- ja tarkistuspyyntöjä pitkin vuotta. Ne liittyvät ohjelman toimeenpanoon, tiedottamiseen, muutoksiin yms. ja ne tulevat usein hyvin lyhyellä varoitusaajalla. Nämä tehtävät kuten muutkin EU:iin liittyvät tehtävät on priorisoitava työlistan kärkeen.

5.4.4. Muut EU-tehtävät

Euroopan unionin tasa-arvoministerit kokoontuvat myös epävirallisiin neuvostoihin, joissa keskustellaan tasa-arvopolitiikkaan liittyvistä kysymyksistä ja joissa ei tehdä virallisia, jäsenvaltioita sitovia päätöksiä. Tällaisia neuvostoja on vuonna 1998 ollut kaksi. Ministerin avustaminen epävirallisissa tasa-arvoministerien neuvostoissa ja näiden kokousten etukäteisvalmistelu on tasa-arvovaltuutetun toimiston vastuulla. Tämä tarkoittaa esimerkiksi puheenjohtajamaan toimittaman kokousasiakirjan sekä ministerin neuvostossa esit-

tämän puheen valmistelua. Myös eduskunnalle tiedottaminen sekä etukäteen että jälkikäteen näistä neuvostoista tasa-arvokysymysten osalta kuuluu tasa-arvovaltuutetun toimiston tehtäviin.

Euroopan unionin jäsenyys aiheuttaa tasa-arvovaltuutetun toimistolle myös lukuisia muita tehtäviä erilaisten lausuntojen, raporttien ja kokousten muodossa. Suomen hallitus on velvollinen raportoimaan komissiolle tasa-arvoa koskevan yhteisöläinsäädännön toimeenpanosta. Nämä raportit valmistellaan pääosin tasa-arvovaltuutetun toimistossa. Euroopan komission tasa-arvovoyksikkö kääntyy yleensä jäsenmaiden virallisten tasa-arvoelinten puoleen silloin, kun se tarvitsee tietoja jostain tasa-arvoon liittyvästä seikasta. Komissio pyytää tasa-arvovaltuutetun toimistolta tietoja valmistellessaan omaa vuosittaista kertomusta sukupuolten tasa-arvon edistämisestä yhteisössä.

5.5. VALMISTAUTUMINEN EUROOPAN UNIONIN PUHEENJOHTAJUUTEEN

Vastuu Euroopan unionin Suomen puheenjohtajuuskauteen sosiaalipolitiikan alueella jakaantuu työministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön kesken. Ministeriössä on asetettu puheenjohtajuutta valmisteleva työryhmä, jonka varsinainen jäsen on tasa-arvovaltuutettu ja varajäsen tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteeri. Työryhmä on kokoontunut aluksi noin joka toinen viikko, nyttemmin keskimäärin kerran kuukaudessa.

Tasa-arvovaltuutettu toimii vuonna 1999 komission tasa-arvoasioiden neuvoo-antavan komitean puheenjohtajana. Puheenjohtajuus kuuluu perinteisesti syyskauden puheenjohtajamaalle koko vuoden osalta.

Toimiston virkamies/virkamiehet toimivat myös neuvoston työ- ja sosiaaliasioiden työryhmässä kansallisina asiantuntijoina silloin, kun työryhmä käsittelee tasa-arvoasiaa. Käsitellyssä olevan asiakirjan uudelleen muotoilu tarvittavilta osin työryhmässä esitettyjen näkemysten pohjalta on puheenjohtajan vastuulla. Kansallinen asiantuntija avustaa puheenjohtajaa ja joutuu sen vuoksi osallistumaan tiiviisti asiakirjan valmisteluun Brysselissä. Kokousta kohden asiakirjan muotoilua koskevat jälkityöt saattavat viedä useita päiviä ja kansallinen asiantuntija joutuu olemaan työpaikaltaan poissa. Käytännössä kansallisina asiantuntijoina toimivat tasa-arvovaltuutettu, toimistopäällikkö ja tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteeri, joko yksin tai kaksi yhdessä. He myös toimivat toistensa sijaisina. Tässä vaiheessa ei ole varmuudella tiedossa, käsitelläänkö neuvostossa tasa-arvoa koskevia lainsäädäntöaloitteita Suomen puheenjohtajuuskaudella.

Suomi vastaa puheenjohtajakaudellaan myös Pekingin toimintaohjelman vuosittaisesta seurannasta ja sitä koskevasta valmistelutyöstä.

Esitys Suomen puheenjohtajuuskauden tasa-arvoagendaksi on valmisteltu tasa-arvovaltuutetun toimistossa. Myös asialistan päivittäminen kuuluu toimiston vastuulle. Suomen asialistalle on hyväksytty puheenjohtajuuskaudella pidettäväksi korkean tason tasa-arvokonferenssi, jonka kustannuksista pääosin vastaa sosiaali- ja terveysministeriö, ulkoasiainministeriö ja Euroopan komissio. Konferenssi pidetään syys-lokakuun vaihteessa 1999 ja sen teemana ovat työelämän tasa-arvokysymykset. Konferenssin suunnitteluun osallistuu myös työministeriö. Konferenssin valmistelua varten on perustettu virallinen työryhmä, joissa työmarkkinaosapuolet ja työministeriö ovat edustettuina. Työryhmän puheenjohtajana toimii tasa-arvovaltuutettu, varapuheenjohtajana tasa-arvoasiain neuvottelu-

kunnan pääsihteeri ja sihteerinä kansainvälisten asiain toimiston virkamies. Pysyvänä asiantuntijana työryhmässä on tasa-arvovaltuutetun toimiston toimistopäällikkö. Käytännön järjestelyistä vastaa työvaliokunta, johon kuuluvat tasa-arvovaltuutetun toimistosta työryhmän puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä kaksi muuta toimiston virkamiestä. Työryhmän kustannuksista vastaa tasa-arvovaltuutetun toimisto.

Konferenssin käytännön järjestelyistä vastaaminen ja sisällön ideointi on suurelta osalta tasa-arvovaltuutetun toimiston vastuulla. Toimiston edustajat käyvät tarvittavat neuvottelut Euroopan komission edustajien kanssa konferenssin teemasta ja sen soveltumisesta EU-agendaan. Käytännössä tämä merkitsee sekä erillisiä neuvotteluita komission edustajien kanssa että neuvotteluita muiden EU-kokousten yhteydessä. Tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamiehet käyvät myös ns. ”troikkaneuvottelut” kahden edellisen puheenjohtajamaan kanssa tasa-arvoasioissa. Myös yhteydet muihin asiaankuuluviin tahoihin, kuten parlamenttiin ja erityisesti sen naisten oikeuksien valiokuntaan, on tasa-arvovaltuutetun toimiston tehtävänä.

Suomen puheenjohtajuuskaudella pidetään Brysselissä todennäköisesti myös naisiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevä konferenssi, jonka asiantuntijavalmistelu tulee ainakin osittain tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamiesten vastuulle.

Virkamiesten koulutus Suomen puheenjohtajuuskautta varten on aloitettu varsinaisesti vuonna 1997. Tuolloin valittiin ministeriöstä puheenjohtajuusvalmennettavat. Tasa-arvovaltuutetun toimistosta tasa-arvovaltuutettu, tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteeri ja toimistopäällikkö ovat valmennettavia. Pakolliseen koulutukseen osallistuminen merkitsee toimiston kolmelle virkamiehelle useita poissaolopäiviä työpaikalta. Puheenjohtajuusvalmennettavat ovat vastuussa myös siitä, että heidän kielitaitonsa on sellainen kuin puheenjohtajuuskauden tehtävät edellyttävät. Myös osa toimiston sihtereistä ja tiedottaja ovat avustajien puheenjohtajuusvalmennuksessa.

Puheenjohtajuuskauteen valmistautumiseen liittyy olennaisesti myös Suomessa tehtävää tasa-arvotyötä koskevien julkaisujen ja esitteiden ajantasaistaminen ja kääntäminen useille kielille sekä mahdollisten uusien julkaisujen suunnittelu ja toteuttaminen. Esite- ja julkaisukustannuksista vastaa ensisijaisesti toimisto itse.

5.6. KANSAINVÄLINEN TOIMINTA

Tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamiehet toimivat hallituksen edustajina kansainvälisten järjestöjen toiminnassa sekä hallitusten välisessä yhteistyössä (YK, EN, OECD, Pohjoismainen Ministerineuvosto, Baltian maat). Edellä kuvatuissa hallituksen edustajan tehtävissä tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamiehet valmistelevat kannanotot kuten hallituksen kannat yleensä valmistellaan.

Tasa-arvovaltuutetun toimisto on vastuussa sukupuolten tasa-arvoa koskevilta osin kansainvälisten sopimusten raportoinnista sekä sopimusten ja niihin mahdollisesti liittyvien pöytäkirjojen mahdollisten muutoshankkeiden valmistelusta siltä osin kuin ne koskevat sukupuolten tasa-arvoa.

5.6.1. Euroopan neuvosto

Euroopan neuvosto valvoo Euroopan sosiaalisen peruskirjan noudattamista sopimuksen ratifioineiden jäsenmaiden määräaikaisraporttien avulla. Peruskirjassa on useita mies- ja naistyöntekijöiden tasapuolista kohtelua koskevia määräyksiä. Näiden määräysten osalta raporttien valmisteluvastuu on tasa-arvovaltuutetun toimistolla, vaikka raportin valmistelua koordinoi ja sen lopullisesta muodosta vastaa ulkoasiainministeriö. Määräaikaisraportteja on annettu viime vuosina joko sopimuksesta kokonaisuudessaan tai sen osasta raportointikauden muutoksista johtuen noin kerran vuodessa. Tämän lisäksi tasa-arvovaltuutetun toimisto osaltaan on velvollinen osallistumaan peruskirjan muutoshankkeeseen antamalla lausuntoja.

Tasa-arvokomitea CDEG

Euroopan neuvoston tasa-arvokomitean (CDEG) jäseniä on EN:n jäsenmaista n. 50, jonka lisäksi tarkkailijoita ovat mm. Japani, USA ja Kanada. Komitea kokoontuu Strasbourgis- sa kaksi kertaa vuodessa 3-4 päivän kokouksiin. CDEG:n työvaliokunta, johon Pohjois- maiden rotaatioperiaatteen mukaan kuuluu nykyisin Islanti, kokoontuu kolme kertaa vuodessa. Suomesta tasa-arvokomitean kokouksiin osallistuu hallituksen edustajana tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamies.

Tällä hetkellä CDEG:n toiminnan keskeisenä tavoitteena on uusien jäsenmaiden integrointi mukaan EN:n toimintaan Käytännössä tämä tarkoittaa keskisen ja itäisen Euroopan maiden kansalaisjärjestöjen vahvistamista, tasa-arvokoneistojen perustamisen ja syrjinnän kieltävän lainsäädännön aikaansaamisen tukemista, naisten seksuaalisen itsemääräisoi- keuden korostamista jne. Jo pidemmän aikaa työkohteina ovat olleet perhesuunnittelun hyväksytyksi tekeminen, seksuaalista hyväksikäyttöä varten tapahtuvan nais/ihmiskaupan kieltäminen, naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy, kulttuurisen erilaisuuden suvaitse- minen ja rasismien eliminointi.

CDEG järjestää muutaman vuoden väliajoin ministeritason konferenssin. Viimeksi tällai- nen konferenssi järjestettiin Turkissa v. 1997. Osa jäsenmaista, mm. Suomi, laati konfe- renssin pääteemoista maaraportin tausta-aineistoksi.

Komitea voi myös asettaa asiantuntijatyöryhmiä tiettyjen asiakokonaisuuksien tai ongel- makysymysten käsittelyä varten. Vuonna 1998 perustettiin kaksi uutta asiantuntijaryh- mää, joista toinen käsittelee positiivisia erityistoimia tasa-arvon edistämiseksi ja toinen kehittää jäsenmaille mallilainsäädäntöä väkivallan ehkäisemiseksi. Tasa-arvovaltuutettu on jäsenenä ensin mainitussa työryhmässä.

5.6.2. OECD (Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö)

OECD:ssä toimii tasa-arvotyöstä vastaava pysyvä työryhmä ”Naisten asema taloudessa” (”Working Party on the Role of Women in the Economy”), joka pyrkii saamaan tasa-arvotavoitteet mukaan OECD:n eri toimintalohkoille. Suomen edustajina työryhmässä on virkamies tasa-arvovaltuutetun toimistosta ja työministeriöstä.

Työryhmä kokoontuu säännöllisesti vuosittain. Toimintaperiaatteena on se, että jäsenmaiden kesken sovitaan vuodeksi tai pidemmäksi ajaksi eteenpäin aihealueet, joihin keskitytään. Näiden osalta eri maat tekevät omat maaraaporttinsa ja vastaavat sihteeristön tekemiin kysymyksiin. Tasa-arvovaltuutetun toimisto ja työministeriö valmistelevat asiat yhteistyössä. Tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamies on myös jäsenenä sosiaali- ja terveysministeriön sisäisessä OECD-työryhmässä.

5.6.3. YK

YK:n yleissopimuksista merkittävimpiä sukupuolten tasa-arvon kannalta ovat kaikkinaisen naisten syrjinnän kieltävä yleissopimus sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus. Näitä sopimuksia koskevat määräaikaisraportit valmistellaan sukupuolten tasa-arvoa koskevilta osiltaan tasa-arvovaltuutetun toimistossa. Myös muut YK:n yleissopimukset saattavat tulla tasa-arvovaltuutetun toimistoon raportoitaviksi, jos niissä on sukupuolten tasa-arvoon liittyviä määräyksiä.

CEDAW (The Committee on the Elimination of Discrimination Against Women)

Suomi ratifioi vuonna 1986 YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän kieltävän yleissopimuksen. Sopimuksen toteuttamisesta on raportoitava neljän vuoden välein erityiselle sopimuksen valvontaa varten perustetulle komitealle (CEDAW-komitea). Tähän mennessä komitea on käsitellyt kaksi Suomen hallituksen raporttia. Raportin valmistelee ulkoasiainministeriö yhteistyössä muiden ministeriöiden ja tasa-arvovaltuutetun toimiston kanssa. Komitean käsitellessä Suomen raporttia Suomen hallitusta edustaa komitean istunnossa valtuuskunta, johon on kuulunut ulkoasiainministeriön edustajan lisäksi tasa-arvovaltuutettu ja toimistopäällikkö sekä ainakin yksi toimiston muu virkamies. Valtuuskuntaa on johtanut tasa-arvoministeri.

Raportoinnissa kiinnitetään huomiota erityisesti naisten asemassa tapahtuneisiin tosiasialisiin muutoksiin. Erityisen kiinnostuksen kohteena komiteassa ovat muun muassa naisiin kohdistuva väkivalta, työelämän tasa-arvokysymykset ja oikeussuojakeinot. Ennen raportin käsittelyä komiteassa, hallitukselle toimitetaan kirjalliset kysymykset, joiden vastaukset valmistellaan tiiviissä yhteistyössä ulkoasiainministeriön ja vastuuministeriöiden sekä tasa-arvovaltuutetun toimiston kanssa. Varsinaisessa raportin suullisessa käsittelytilaisuudessa Cedaw-komitea tekee vielä usein tarkentavia suullisia kysymyksiä, joihin pääsääntöisesti vastataan välittömästi. Komitean istunnot pidetään YK:n päämajassa New Yorkissa kahdesti vuodessa.

Pohjoismailla on aina ollut edustaja komiteassa. Jäsenen toimikausi kestää neljä vuotta. Ruotsista, Suomesta ja Norjasta komiteassa on ollut jäsenenä tasa-arvovaltuutettu. Suomesta komitean jäsenenä on vuosina 1993-1996 ollut tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkinen.

YK:n naisten asemaa käsittelevä toimikunta (Commission on the Status of Women)

YK:n yleiskokouksen alaisena toimii talous- ja sosiaalikomitea (ECOSOC), jolle naisten asemaa koskevia asioita valmistelee naistenasematoimikunta (CSW). Sillä on pysyvä sihteeristö. Toimikuntaan kuuluu kerralla noin 40 jäsentä (jäsenvaltiota). Pohjoismailla on yleensä ollut yksi, Pohjoismaiden kesken kiertävä jäsenyys. Tällä hetkellä Norja on jäsenyysvuorossa. Muut hallitukset osallistuvat kokouksiin tarkkailijoina. Kokoustyöskentelyyn jäsenyydellä ei ole vaikutusta, mutta jäsenet osallistuvat sääntömääräisten kokousten lisäksi muuhun toimikunnan työn valmisteluun.

CSW pitää kerran vuodessa kaksi viikkoa kestävästä kokouksesta. YK:n jäsenmaiden hallitukset lähettävät kokoukseen valtuuskunnat. Suomi toimii kokouksessa EU:n ryhmässä. Toimikunta valmisti YK:n naisten asemaa käsitelleen IV maailmankonferenssin Pekingissä 1995. Tämän jälkeen toimikunta on seurannut toimintaohjelman toteuttamista. Toimikunta ottaa myös kantaa naisten asemaa koskeviin ajankohtaisiin asioihin valmistamalla ja hyväksymällä päätöslauselmia, kuten esimerkiksi v. 1998 Afganistanin naisten ihmisoikeusloukkauksiin. Toimikunta seuraa tasa-arvon edistämistä koko YK-järjestelmässä.

Suomen hallituksen kannanottojen valmistelusta vastaa ulkoasiainministeriö. Yksi tai useampia tasa-arvovaltuutetun toimiston työntekijöitä osallistuu hallituksen edustajana ja tasa-arvopolitiikan asiantuntijana CSW:n kokouksiin Suomen valtuuskunnassa. Käytännössä tämä merkitsee noin runsaan kahden viikon työpanosta maaliskuussa. Tehtävää on hoitanut usein tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteeri hallituksen edustajan ominaisuudessa. Neuvottelukunta on myös yleensä lähettänyt yhden tai kaksi jäsentä toimikunnan kokoukseen tutustumaan YK:n tasa-arvopolitiikkaan - joka kuten mm. hallitusten tasa-arvo-ohjelmien syntyhistoriasta ilmenee, vaikuttaa Suomen hallituksen tasa-arvopoliittiseen työhön. Hallitusten tasa-arvo-asiantuntijat osallistuvat hallituksen kannanottojen määrittelyyn sekä EU-yhteistyössä että laajemminkin. Toimikunnan kokousten välillä YK-asioiden seuraamiseen kuuluu toimikunnan esitysten ECOSOC- ja YK:n yleiskokouskäsitteilyjen seuraaminen. Asioiden hoitamisesta vastaa UM, mutta se lähettää tasa-arvokysymykset nopeasti kommentoitaviksi. Käsitteilyssä olevien asioiden kommentoimiseen on usein aikaa vain muutamia tunteja, minkä vuoksi kommentointi on usein mahdotonta. Jonkin verran sitä kuitenkin tehdään.

CSW:n yhteydessä on toiminut työryhmä, joka valmistelee naisten oikeuksien sopimuksen lisäpöytäkirjaa. Siihen kuuluvan valmistelun on hoitanut ulkoasiainministeriö tarjoten kyllä sekä osallistumis- että kommentointimahdollisuudet tasa-arvovaltuutetun toimistolle. Henkilöresurssien vähäisyydestä johtuen tätä mahdollisuutta on käytetty vain vähän.

ILO (Kansainvälinen työjärjestö)

Kansainvälisen työjärjestön ILO:n työelämää koskevat yleissopimukset (mm. n:o 100: samapalkkaisuus; n:o 111: syrjintä työelämässä; n:o 158: työsuhteen päättäminen) ratifioineiden maiden tulee määrääjain raportoida ILO:lle sopimusten noudattamisesta. Suomen raportit valmistelee työministeriö yhteistyössä asianomaisten ministeriöiden kanssa. Siltä osin, kuin sopimuksissa tai erillisissä sopimusmääräyksissä on kyse sukupuolten tasa-arvosta, raportit valmistellaan tasa-arvovaltuutetun toimistossa. Raportointivuorossa sopimuksia on vuosittain keskimäärin kaksi.

5.6.4. Pohjoismainen ministerineuvosto ja tasa-arvokomitea

Hallitusten välisestä Pohjoismaiden tasa-arvoalan yhteistyöstä vastaa pohjoismainen tasa-arvoministerineuvosto ja virkamieskomitea. Ministerineuvosto päättää tasa-arvotyötä ohjaavista monivuotisista toimintaohjelmista sekä vuosittaisesta toimintasuunnitelmasta ja budjetista. Yhteistoiminnan piiriin kuuluu myös pohjoismainen nais- ja tasa-arvotutkimuslaitos (Nordisk institution för kvinno- och könsforskning, NIKK). Virkamieskomitean vuosibudjetti on noin 2.6 milj. NOK ja NIKK:in 2.4 milj. NOK.

Virkamieskomitean tehtävänä on valmistella ja toimeenpanna hallitusten välistä tasa-arvoyhteistyötä. Vuosittain pidetään noin 4-5 kaksipäiväistä kokousta, ja yksi ministeri kokous. Komitea toteuttaa yhteispohjoismaisia tutkimus- ja kehittämishankkeita ja järjestää pohjoismaisia seminaareja ja konferensseja.

Vuodesta 1986 lähtien yhteistyö lähialueiden ja erityisesti Baltian maiden kanssa on lisääntynyt. Vuonna 1997 hyväksyttiin pohjoismainen tasa-arvoalan lähialueyhteistyöohjelma.

Tasa-arvovirkamieskomitean työskentelyyn osallistuu yksi hallituksen edustaja. Käytännössä se on ollut tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteeri tai muu työntekijä. NIKK-tutkimuslaitoksen johtokuntaan on jäsenenä kuulunut tasa-arvoasiain neuvottelukunnan naistutkimuskoordinaattori.

5.6.5. Baltian maat

Pohjoismaiden ministerineuvosto on kesällä 1998 asettanut Pohjoismaiden ja Baltian maiden edustajista koostuvan ryhmän, jonka tavoitteena on tukea Baltian maiden tasa-arvokehitystä. Kuluvalle vuodelle lähialueyhteistyötä varten on varattu määräraha (800.000 DKK), jota käytetään mm. tiedotusmateriaalin tuottamiseen ja mainstreaming-koulutuksen järjestämiseen Baltian maissa. Työryhmän toimikausi päättyy vuoden 2000 lopussa.

Suomi osallistuu em. työryhmän toimintaan. Sen lisäksi on kahdenvälisiä keskusteluja lähinnä Viron kanssa tasa-arvolainsäädännöstä, naistutkimuksesta, uudesta mies- ja isäroolista ja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta teki vuoden 1998 syyskuussa esityksen lähialueyhteistyövarojen saamiseksi hankkeeseen, jolla kartotettaisiin naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyyttä ja palvelujen kehittämistarvetta Virossa.

6. JULKAISUTOIMINTA

Tasa-arvovaltuutetun toimisto ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta julkaisevat Tasa-arvo -lehteä, joka ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden toimitussihteeri on tasa-arvovaltuutetun toimiston tiedottaja. Lehden tarkoituksena on tiedottaa sukupuolten välisestä tasa-arvosta yleensä, kertoa merkityksellisistä tasa-arvolain soveltamistapauksista, tiedottaa Euroopan unionin tasa-arvopolitiikasta, EY:n tuomioistuimen tasa-arvotapauksista ja lainsäädännön kehityksestä sekä toimia tasa-arvon keskustelufoorumina. Neuvottelukunta julkaisee lisäksi Naistutkimustiedotetta, jonka toimittamisesta vastaa tutkimusjaoston sihteeri.

Tasa-arvovaltuutetun toimiston ja tasa-arvoasiain neuvottelukunnan julkaisuja julkaistaan neljässä sarjassa: ”Tasa-arvojulkaisuja”, ”Tasa-arvon työraportteja”, ”Tasa-arvoesitteitä” ja ”Naistutkimusraportteja”. Usein julkaisun valmistelu annetaan toimeksiantona toimiston ulkopuolelle. Palkkiot sekä julkaisun painatus- ja muut kustannukset maksetaan joko tasa-arvovaltuutetun toimiston tai tasa-arvoasiain neuvottelukunnan määrärahoista.

Järjestetyistä seminaareista julkaistaan usein raportti tai järjestetään seminaari julkaistavan raportin tai selvityksen aihepiiristä. Jaostojen sihteerit toimittavat tavallisesti jaostojen toiminnan tuloksena julkaistavat erilliset tutkimukset, selvitykset ja raportit.

7. TASA-ARVOTYÖN RAHOITUS

Tasa-arvovaltuutetun toimisto saa toimintamäärärahat sosiaali- ja terveysministeriön toimintamomentilta hallinto-osastolle osoitetuista määrärahoista. Toimiston vuokran sekä muut kiinteistöön liittyvät kulut, virkamiesten palkat sekä eräät muut erikseen sovitut menoerät maksetaan suoraan hallinto-osastolta. Hallitustenväliseen yhteistyöhön liittyvät matka- ja muut kustannukset maksaa kansainvälisten asiain toimisto. Muut matkakustannukset tasa-arvovaltuutetun toimisto ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta maksaa itse.

Kun tasa-arvovaltuutetun toimisto perustettiin v. 1986, myös tasa-arvovaltuutetun ja tasa-arvoasiain neuvottelukunnan toimintamäärärahat yhdistettiin. Ne erotettiin v. 1995.

Toimintamenoja varten sekä tasa-arvovaltuutettu että tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteeri tekevät vuosittain toimintasuunnitelman osana määrärahaehdotuksen hallinto-osastolle. Tasa-arvovaltuutetun toimiston toimintasuunnitelman merkittävimmät tavoitteet sisällytetään vuosittain hallinto-osaston omaan toimintasuunnitelmaan ja kaksi tai kolme tavoitetta edelleen sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelmaan. Toimintasuunnitelman toteutumista seurataan neljännesvuosittain. Ministeriön talousosasto toimittaa osastoille kuukausittain raportit määrärahan käytöstä. Tasa-arvovaltuutetun toimisto ja tasa-arvoasiain neuvottelukunta ovat velvollisia raportoimaan hallinto-osastolle määrärahojen käyttämisestä vuoden lopussa.

Tasa-arvovaltuutetun toimistolle osoitettu toimintamääräraha oli v. 1998 miljoona markkaa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan toimintamääräraha oli 800.000 markkaa. Tasa-arvovaltuutetun toimiston henkilöstön palkkauskustannukset olivat v. 1997 noin 2,3 miljoona markkaa. Yhteensä tasa-arvovaltuutetun toimiston palkkaus- ja toimintamääräraha-kustannukset ovat siis olleet vuosittain hieman yli 4 miljoonaa markkaa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan toimintamääräraha käytetään mm. neuvottelukunnan ja sen jaostojen kokoukseluihin, sivutoimisten sihteerien palkkaukseen, materiaalin tuottaminen ja muihin toimintamenoihin (esim. matkat, palkkiot).

Aikaisempina vuosina tasa-arvovaltuutetun toimistolle osoitettiin tietty rahamäärä tutkimus- ja kehittämishankkeita varten. Näitä rahoja käytti sekä tasa-arvovaltuutettu että tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Vuodesta 1996 lukien varat tutkimus- ja kehittämishankkeisiin on haettu ministeriöltä hankekohtaisesti ministeriön kyseiseen toimintaan budjetoiduista varoista. Vuodelle 1998 tasa-arvovaltuutetun toimistolle ja tasa-arvoasiain neuvottelukunnalle osoitettiin kaikkiaan tutkimus- ja kehittämishankkeisiin varoja yhteensä n. 800.000 markkaa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ja tasa-arvovaltuutetun yhteisprojekteista on oltava selkeät päätökset kummankin osuuden suuruudesta. Yhteisiä projekteja tms. ovat mm. yhteiset tilaisuudet ja tutkimusprojektit.

8. TASA-ARVOTOIMIELIMET POHJOISMAISSA

Muiden Pohjoismaiden tasa-arvoelimiä, niiden organisointia ja toimivaltaa on tässä selostettu esimerkinomaisesti. Ratkaisu on perusteltu mm. siitä syystä, että eri Pohjoismaiden tasa-arvolait ja todennäköisesti myös tasa-arvo-ongelmat ovat erilaisia. Sen vuoksi ei ole mielekäästä yrittää siirtää jonkin maan järjestelmää, järjestelmän osista tai teknillisistä ratkaisuista puhumattakaan, sellaisenaan toiseen maahan. Työryhmän tehdessä ehdotuksiaan ei muiden Pohjoismaiden tasa-arvoelimiä olekaan juuri tästä syystä käytetty malleina.

Tasa-arvotoimielinten budjetteja eri Pohjoismaissa on vaikea selvittää ja vertailla, koska tasa-arvoasioiden organisointi vaihtelee. Lisäksi budjettiin sisällytetään maasta riippuen erilaisia asioita.

Maa	Henkilöstö 1996	Budjetti
Ruotsi	28 (29, 1997)	18,4 SEK = 11,6 mmk ¹
Norja	22	15-17 NOK = 10-11,6 mmk
Tanska	18	7,5 DKK = 5,9 mmk
Islanti	6	24,0 ISK = 1,65 mmk
Suomi	15	4,1 mmk ²

Tasa-arvoasiat on organisoitu kaikissa Pohjoismaissa 1970-luvulla. Kansallisten koneistojen rakenne, kokoonpano, toimivalta vaihtelevat, mutta kaikissa on otettu huomioon kolme päätehtävää

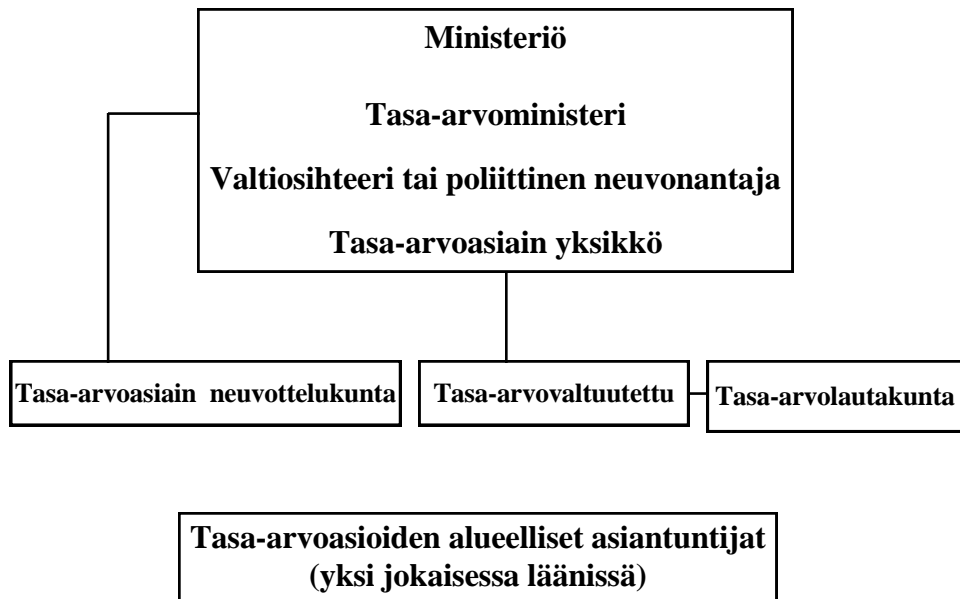
- yksikkö, joka valmistelelee ja toimeenpanee hallituksen päätökset
- neuvonantava elin (esim. neuvottelukunta), jossa ovat edustettuina poliittiset puolueet, naisjärjestöt ja yhteistyöpartnerit
- tasa-arvolaki ja toimielin, joka on vastuussa sen valvomisesta ja toimeenpanosta

Ruotsissa ja Norjassa on organisatoristen uudistusten seurauksena erotettu tasa-arvotoimielinten eri tehtäväalueet selkeästi toisistaan ja jokaista tehtävää varten on erilliset yksiköt. Molemmissa maissa tasa-arvotoimielimet on priorisoitu korkealle myös hallinnollisesti. Islannissa ja Tanskassa kaikki tehtävät kuuluvat samalle toimielimelle. Kummassakaan maassa ei ole tasa-arvovaltuutettua. Tanskassa tasa-arvotoimielinten organisointi on pysynyt muuttumattomana vuodesta 1975. Parhaillaan Tanskassa on käynnissä organisatiouudistus.

¹ Palkkakustannukset laskettu mukaan. Summaan ei ole laskettu tasa-arvon edistämisen erityisprojekteihin varattuja 13,7 milj. SEK. 1.1.1999 alkaen tasa-arvovaltuutetun budjetti on 16 milj. SEK.

² Toimintamääräraha 1,8 milj.+ palkkakustannukset 2,3 milj.

8.1. RUOTSI

Ruotsissa tasa-arvoministeri on vastuussa hallituksen tasa-arvopolitiikasta. Tasa-arvoministerinä toimi v. 1998 asti työministeri. Vuoden 1998 vaaleista lukien tasa-arvoministerinä on toiminut maa- ja metsätalousministeri.

Tasa-arvoasiain yksikkö toimii suoraan tasa-arvoministerin alaisuudessa. Yksikön sijainti vaihtelee sen mukaan, mikä ministeri toimii tasa-arvoministerinä.

Yksikön tehtävänä on tukea ja edistää tasa-arvoa sekä kansallisella että alueellisella tasolla ja kehittää metodeja mainstreaming -periaatteen toteutumiseksi kaikilla politiikan alueilla. Yksikkö valmistelee hallituksen päätökset ja tutkii mm. eri ministeriöiden lakiehdotukset eduskunnalle varmistaakseen sen, että tasa-arvonäkökulma on otettu huomioon ja että valtionhallinnon eri elimissä on tasa-arvoinen naisten ja miesten edustus. Yksikkö koordinoi hallituksen tasa-arvopolitiikkaa, tekee aloitteita tasa-arvon edistämiseksi ja hoitaa kansainväliset tehtävät (EU, Pohjoismaat, kansainväliset organisaatiot).

Tasa-arvovaltuutetun virka perustettiin v. 1980, jolloin laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta tuli voimaan. Nykyinen tasa-arvolaki on vuodelta 1992. Laki rajoittuu työelämään ja se pyrkii naisten aseman parantamiseen työelämässä. Sen tarkoituksena on edistää naisten ja miesten tasa-arvoisia oikeuksia työllistymisessä ja työoloissa ja mahdollisuuksia henkilökohtaiseen kehittymiseen työelämässä. Tasa-arvolain säädökset voidaan jakaa kahteen: 1) säädökset, jotka estävät työsyryjinnän sukupuolen perusteella ja 2) säädökset, jotka velvoittavat työnantajaa edistämään työpaikan tasa-arvoa.

Tasa-arvovaltuutetun tehtävänä on valvoa tasa-arvolain noudattamista. Valtuutetun tulee ensisijaisesti neuvotteluteitse saada työnantajat noudattamaan lain säännöksiä. Hänen tulee myös muutoin pyrkiä edistämään tasa-arvoa työelämässä. Tasa-arvovaltuutettu voi sakon uhalla vaatia työnantajalta selvitystä menettelystään. Tasa-arvovaltuutettu voi myös esittää tasa-arvolautakunnalle, että työnantaja veloitetaan sakon uhalla noudattamaan tasa-arvolain ta-

sa-arvon edistämissäännöksiä. Tasa-arvolautakunta toimii ministeriön yhteydessä.

Tasa-arvovaltuutetulla on oikeus nostaa kanne työtuomioistuimessa merkityksellisissä tasa-arvolain soveltamista koskevissa tapauksissa työnhakijan tai työntekijän puolesta.

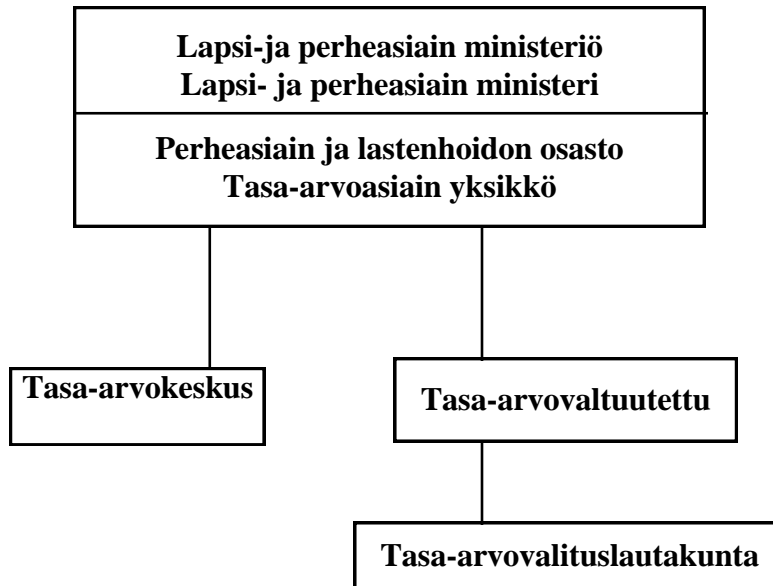
Vuoden 1997 vuosikertomuksen mukaan tasa-arvovaltuutetun toimiston henkilöstömäärä on 17 ja toimintamäärärahat palkkakustannuksineen hieman yli 14 miljoonaa Ruotsin kruunua. Ministeriön tasa-arvoasiain yksikön henkilöstömäärä on 11 ja toimintamääräraha 4,4 miljoonaa Ruotsin kruunua (palkkakustannukset mukana). Lisäksi toimenpiteisiin tasa-arvon edistämiseen varattiin 1997 13,7 miljoonaa Ruotsin kruunua (n. 8,63 miljoonaa markkaa).

Vuonna 1997 tasa-arvovaltuutetulle saapui 85 uutta asiaa ja valtuutettu ratkaisi 163 asiaa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (32 jäsentä) perustettiin alunperin v. 1972. Neuvottelukunta on nykyään keskusteluforum ja neuvoa-antava toimielin, jossa ovat edustettuina mm. poliittiset puolueet ja niiden naisjärjestöt, työmarkkinaosapuolet. Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimii tasa-arvoministeri ja se kokoontuu neljä kertaa vuodessa. Tasa-arvovaltuutettu osallistuu kokouksiin huomioitsijana.

1.1. 1995 alkaen on jokaisessa lääninhallituksessa toiminut tasa-arvoasiantuntija. Asiantuntijoiden tehtävänä on avustaa lääninhallituksia tasa-arvopolitiikan toteuttamisessa alueellisella tasolla ja edistää ja kehittää sukupuolinäkökulman ottamista huomioon eri aluepolitiikan lohkoilla.

8.2. NORJA

Tasa-arvoasiain yksikkö koordinoi hallituksen tasa-arvopoliittikkaa (mm. hallituksen tasa-arvo-ohjelmat), hoitaa kansainväliset tehtävät ja on vastuussa siitä, että tasa-arvolain edellyttämää kiintiöperiaatetta noudatetaan.

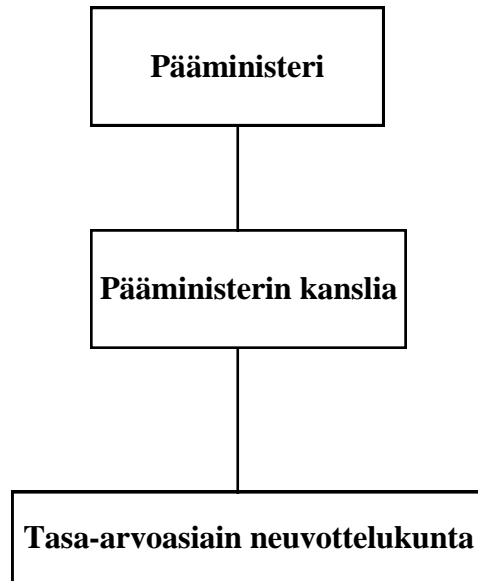
Vuoden 1997 vaalien jälkeen pääministerin kansliaan perustettiin tasa-arvoasioista vastaavan poliittisen neuvonantajan toimi.

Tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvoasiain valituslautakunta valvovat tasa-arvolakia. Tasa-arvolaki (1979) koskee tietyin poikkeuksin kaikkia yhteiskuntaelämän alueita. Laki kieltää kaiken syrjinnän sekä pyrkii edistämään miesten ja naisten tasa-arvoa ja erityisesti parantamaan naisten asemaa. Laki velvoittaa viranomaisia muuttamaan olosuhteita, jotta tasa-arvo saavutettaisiin kaikilla alueilla. Naisilla ja miehillä on oltava samat mahdollisuudet koulutuksessa, työmarkkinoilla ja heidän on saatava samaa palkkaa samanarvoisesta työstä.

Tasa-arvovaltuutetun ensisijaisesti tulee pyrkiä siihen, että tasa-arvolakia noudatetaan vapaaehtoisesti. Tasa-arvovaltuutettu voi saattaa asian tasa-arvoasiain valituslautakunnan käsiteltäväksi mikäli sovintoa ei saada aikaan. Osapuolet voivat myös valittaa tasa-arvoasiain valituslautakunnalle. Valituslautakunta voi määrätä, että lainvastainen menettely lopetetaan.

Tasa-arvokeskus tiedottaa ja neuvoo tasa-arvokysymyksissä ja tekee selvityksiä ja tutkimuksia

8.3. TANSKA

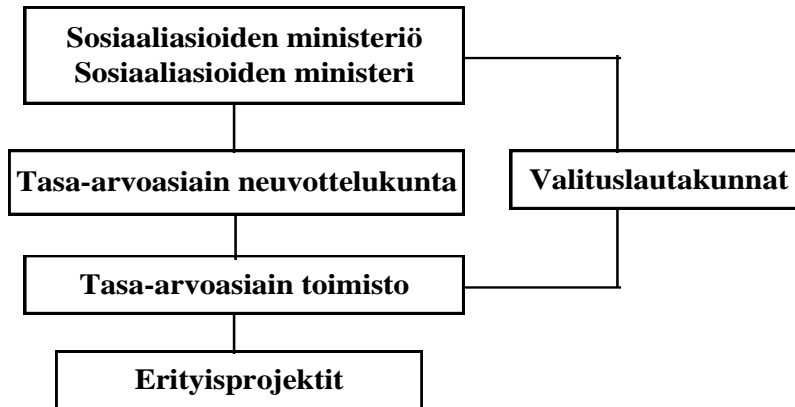
Lainsäädäntö:

- Ligestillningsloven (1978) säätelee tasa-arvoasiain neuvottelukunnasta ja sen tehtävistä.
- Ligelønsloven (1976 muutettu 1992). Miehillä ja naisilla on maksettava sama palkka samanarvoisesta työstä
- Ligebehandlingsloven (1978) estää syrjinnän sukupuolen perusteella työelämässä ja koulutuksessa
- Utvalgsloven (1985) säätelee tasa-arvosta valtionhallinnon komiteoissa ja neuvottelukunnissa.
- Bestyrelselov (1990)

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta perustettiin v. 1975 pääministerin kansliaan. Siihen kuuluu yhdeksän jäsentä: kolme valitaan työmarkkinaosapuolten ehdotuksesta, kolme edustaa naisjärjestöjä (Danske Kvinders Nationalråd) ja yksi edustaa naistutkimusta puheenjohtajan lisäksi. Tehtävänä on edistää sukupuolten tasa-arvoa työmarkkinoilla, opetuksessa ja perheessä. Se tutkii myös tehtävät valitukset.

Tanskassa ei ole erillistä tasa-arvovaltuutettua vaan neuvottelukunnassa toimii juristeja, jotka valvovat tasa-arvo- ja samapalkkalakia. Neuvottelukunnan budjetti oli v. 1997 7,5 milj. DKK. Henkilökuntaa on 18.

8.4. ISLANTI

Vuonna 1976 voimaan tulleen **tasa-arvolain** (tarkistettu 1991) pyrkimyksenä on miesten ja naisten välisen tasa-arvon toteuttaminen kaikilla yhteiskuntaelämän alueilla. Laki estää kaiken syrjinnän, mutta määräaikaiset erityistoimenpiteet naisten aseman parantamiseksi ovat kuitenkin sallittuja. Islannissa ei toimi erillistä tasa-arvovaltuutettua. Vuonna 1991 perustettiin valituslautakunta, joka käsittelee tasa-arvolain perusteella tehdyt valitukset.

Tasa-arvoministerinä toimii sosiaaliministeri.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta on neuvoa-antava ja tasa-arvoasioita seuraava ja niistä informoiva elin. Neuvottelukunnan sihteeristö valmistelee asiat tasa-arvoasiain valituslautakunnalle. Lisäksi neuvottelukunnan tehtävänä on järjestää joka kolmas vuosi tasa-arvoasioiden konferenssi.

1996 henkilöstön määrä oli 6 ja budjetti 24 milj. ISK = 1,65 milj. Suomen markkaa.

9. ARVIOINTI NYKYISISTÄ TASA-ARVOTOIMIELIMISTÄ

Valtioneuvoston ohjesäännössä on naisten ja miesten tasa-arvo määritelty sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan kuuluvaksi. Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti pohtinut muitakin vaihtoehtoja. Esillä ovat olleet toimiston sijoittaminen valtioneuvoston kansliaan tai työministeriöön ja toimintojen hajauttaminen osaksi eri ministeriöiden alaisuuteen.

Työryhmässä on keskusteltu siitä vaihtoehdosta, että tasa-arvotoimielimet siirrettäisiin valtioneuvoston kansliaan sen vuoksi, että tasa-arvotyö ylittää hallintokuntien rajoja. Ratkaisu ei kuitenkaan sovi valtionhallinnon yleisiin kehityspäätteisiin. Lisäksi on todettava, että yhä useammat politiikkalohkot ylittävät ministeriöiden väliset rajat, joten sekä tasa-arvo-organisaation että ministeriöiden on vastattava ministeriöiden yhteistyön kehittämishaasteeseen.

Tasa-arvotyöllä on vahvoja yhtymäkohtia työministeriön toimialalle kuuluviin työpoliittisiin kysymyksiin. Tasa-arvolaki ei ole pelkkä työmarkkinalaki, vaan sen soveltamisala on laaja. Tasa-arvolakia sovellettaessa työelämään liittyvät kysymykset ovat olleet huomattavassa määrin esillä. Tasa-arvonäkökohdat ovat keskeisessä asemassa myös työllisyydenhoidossa. EU:n työpoliittisissa suuntalinjoissa tasa-arvon edistäminen liitetään kaikkiin linjausten edellyttämiin työvoimapoliittisiin toimintalohkoihin (*gender mainstreaming approach*). Tasa-arvoasioiden hallinnollista siirtoa harkittaessa on erityisesti pohdittava sitä, onko siirrolle tasa-arvotyön luonne huomioon ottaen riittävän painavia syitä ja todella sellaista hyötyä, joka korvaa siirrosta sinällään aiheutuvat haitat.

Työryhmässä on pohdittu myös sitä vaihtoehtoa, että tasa-arvovaltuutetun lainvalvonta-tehtävä erotettaisiin muusta tasa-arvotyöstä ja siirrettäisiin oikeusministeriön alaisuuteen. Tällöin kuitenkin menetettäisiin se jäljempänä puheeksi tuleva synergiaetu, joka saavutetaan, kun toiminnot säilytetään yhtenä kokonaisuutena. Eriyttäminen vaatisi myös tuntuvasti lisää henkilökuntaa.

Tasa-arvovaltuutetun toimiston sijainti sosiaali- ja terveysministeriössä ei ole sinällään ongelmallinen. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala on laaja. Sen tehtäväkenttään kuuluu mm. työelämää, sosiaaliturvaa ja työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista koskevia asioita (mm. päivähoitopalvelut) ja sillä on yhtymäkohtia tasa-arvotyöhön laajemminkin esim. naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy kuuluu ministeriön hallinnonalaan. Ministeriön niinkuin tasa-arvovaltuutetun toimistonkin tehtävät edellyttävät yhteiskunnan laaja-alaista tuntemusta.

Vaikka tasa-arvotyö säilytettäisiinkin yhtenä kokonaisuutena sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa, on mietittävä uudelleen tasa-arvoasioiden sijaintia sosiaali- ja terveysministeriössä. Tasa-arvotyö on sekä laajentunut että tehtävämäärä lisääntynyt siitä, mitä se vielä monta vuotta tasa-arvolain säätämisen jälkeen oli. Kansainvälinen yhteistyö on lisääntynyt ja lisääntymässä, samoin kuin ne tasa-arvotyöhön liittyvät tehtävät, joita hoidetaan ministeriössä tai jotka ovat tasa-arvoministerin tehtäviä. Ne valmistellaan pääasiassa tasa-arvovaltuutetun toimistossa, jota koskevissa säännöksissä ja resursseissa tehtävämäärän kasvu ei kuitenkaan näy.

Eräs mahdollisuus on se, että sosiaali- ja terveysministeriöön perustetaan tasa-arvoasioita

käsitlevä normaali hallintoyksikkö. Valtuutetun toimistosta eriytettäisiin ne tehtävät, jotka kuuluvat hallituksen ja ministeriön toimialaan ja siirrettäisiin osa henkilöstöä suorittamaan niitä. Uudelle yksikölle siirtyisivät mm. tasa-arvolain muutosten valmistelu, tasa-arvopolitiikan koordinointi, EU:n ja muun kansainvälisen yhteistyön vaatimat tehtävät ja tasa-arvoasiain neuvottelukunnan valmistelu- ja sihteeritehtävät. Ratkaisu varmistaisi sen, että tasa-arvovaltuutettu pystyy toimimaan riippumattomana lainvalvojana. Eriyttäminen vaatisi lisää henkilökuntaa sekä lainvalvontaan että ministeriön tasa-arvotehtäviin ja johtaisi myös synergiaedun menettämiseen.

Tasa-arvovaltuutetun toimisto oli aikaisemmin sosiaali- ja terveysministeriössä kansliapäällikön alaisuudessa ja siirrettiin sittemmin hallinto-osaston alaisuuteen Hallinto-osaston tehtäviin kuuluu huolehtia hallintoa tukevista hallinnollis-teknisistä asioista, kuten tietohallinnosta ja kiinteistö- ja virastopalveluista. Nämä asiat painottuvat osaston kulttuurissa ja johtoryhmän työskentelyssä. Tasa-arvoasiat puolestaan ovat sekä hallintokuntien että oman ministeriön osastojen rajoja ylittävää lainvalvontaa ja suunnittelu- ja edistämistyötä, johon tarvitaan ministeriön johdon tukea ja sitoutumista. Tasa-arvovaltuutetun toimiston johto ei ole edustettuna ministeriön johtoryhmässä ja tasa-arvotyön arvostus ministeriössä jää vähäiseksi. Toiminnan siirtäminen takaisin kansliapäällikön alaisuuteen voisi olla suositeltava ratkaisu.

Tasa-arvovaltuutetun toimiston organisaatio muodostettiin pääasiassa tasa-arvolain valvontaa silmällä pitäen. Tasa-arvopolitiikkaa koskevat asiat ovat kuitenkin vuosi vuodelta kasvaneet ja niiden merkitys lisääntynyt, mutta organisaatio ei vastaa näiden tehtävien hoidon asettamiin vaatimuksiin. Samanaikaisesti kun tasa-arvopolitiikan alaan kuuluvat asiat, kuten EU:n jäsenyyden tuomat lisätehtävät ja esimerkiksi hallituksen tasa-arvopolitiikan profiloituminen omaksi alueekseen, ovat lisääntyneet, on työhön käytettävissä olevan henkilöstön määrä pysynyt ennallaan.

Käytännön ongelmia aiheutuu myös tasa-arvoasioiden valmistelun ja esittelyn eriytymisestä. Asiat valmistellaan tasa-arvovaltuutetun toimistossa, jonka virkamiehillä ei kuitenkaan ole esittelyoikeutta valtioneuvostossa. Siellä ne esittelee ministeriön hallinto-osaston virkamies, joka ei yleensä ole osallistunut asian valmisteluun. Hänellä on kuitenkin normaali esittelijänvastuu. Tasa-arvovaltuutettu ei tarvitse esittelyoikeuksia voidakseen toimia itsenäisenä ja riippumattomana valvontaviranomaisena. Niitä ei tarvitse tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteerikään tässä ominaisuudessaan. Sen sijaan niitä tarvitaan asioissa, jotka koskevat ministeriön toimenpiteitä ja tasa-arvoasioiden esittelyä valtioneuvostolle.

Tasa-arvovaltuutetun toimiston keskeisin ongelma on henkilöstövoimavarojen riittämättömyys. Tasa-arvotyön tehtäväkenttä on kasvanut erityisesti Euroopan unioniin liittymisen jälkeen, koska yhteisön tasa-arvopolitiikka, mukaan lukien yhteisön tasa-arvolainsäädännön kehittäminen, kuuluu normaaliin hallintoon. Myös kansainväliset tehtävät ovat lisääntyneet. Tämä tarkoittaa erityisesti ministeriön tehtävien ja tasa-arvoministerin avustamisen lisääntymistä. Tehtäväkentän laajentumista ja tehtävien lisääntymistä ei ole voitu ennakoida eikä siten myöskään ottaa huomioon organisaatiota perustettaessa. Kun tasa-arvovaltuutetun toimisto perustettiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen, ministeriön tehtäviin lisättiin naisten ja miesten välinen tasa-arvo. Sosiaali- ja terveysministeriöön, muodostui tasa-arvoasioiden asiantuntijaelin, jolle hallitukselle kuuluvien tasa-arvoasioiden hoitaminen on sen jälkeen keskittynyt. Näitä tehtäviä varten ei kuitenkaan ole perustettu yhtään virkaa.

Tasa-arvoministerillä, joka ei välttämättä ole sosiaali- ja terveysministeri, ei ole omia tasa-arvoasioihin perehtyneitä esittelijöitä tai muita valmistelijoita. Tasa-arvoministerin avustajina ovat toimineet tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamiehet ilman että heillä on esittelyoikeutta valtioneuvostossa tai esittelyoikeutta ministerille. Käytännössä tilanne on muotoutunut sellaiseksi, että ministeriön hallinnonalaan kuuluvat tasa-arvoasiat valmistellaan tasa-arvovaltuutetun toimistossa, mutta ne esittelee valtioneuvostossa henkilö, joka ei ole osallistunut valmistelutyöhön eikä välttämättä ole tasa-arvoasioiden asiantuntija (tasa-arvovaltuutetulla on esittelyoikeus tasa-arvoministerille Euroopan unionia koskevissa asioissa).

Kaikki henkilölisäykset ovat kohdistuneet tasa-arvolain valvontaan. Tämä on johtanut tasa-arvopolitiikan toimintalohkon kestävämpään tilanteeseen. Välttämättömistä työtehtävistä tasa-arvopolitiikan alueella ei pystytä selviämään ilman jatkuvaa ylityötä. Henkilöresurssien lisäys tasa-arvopolitiikkaa koskevien tehtävien hoitamiseen on siten välttämätöntä, jos toiminta tahdotaan pitää nykyisellä tasolla.

Tasa-arvovaltuutetun lainvalvonnan ja valtioneuvoston tasa-arvopolitiikan eriyttäminen toisistaan edellyttää jo sinällään henkilöresurssien lisäystä, sillä nyt ovat useat virkamiehet työskennelleet molemmissa tehtävissä. Erityisesti tämä koskee tasa-arvovaltuutettua ja toimistopäällikköä. Mikäli eriyttäminen toteutetaan siten, että mainittujen tehtävien haltijat jäävät tasa-arvovaltuutetun toimistoon eikä vastaavaa lisäystä tehdä tasa-arvopolitiikan puolelle, muodostuu tasa-arvopoliittisten tehtävien hoito mahdottomaksi. Eriyttämisen edellytyksenä on siten henkilöresurssien lisääminen.

Tasa-arvovaltuutetun toimiston tehtäväpiiriin kuuluu kolmenlaisia tehtäviä: tasa-arvovaltuutetulle kuuluvat lainvalvontatehtävät, tasa-arvoasiain neuvottelukunnalle kuuluva naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen sekä ministeriön hallinnonalaan kuuluvat tehtävät ja tasa-arvoministerin avustaminen. Tasa-arvovaltuutetun toimistossa on 1.1.1999 lukien 15 virkaa ja virkamiesten työaikaa arvioidaan kuluvan näiden kolmen tehtäväalueen kesken osapuilleen seuraavasti:

Tasa-arvovaltuutetun lainvalvontatehtäviin on käytettävissä valtuutetun työajasta noin puolet, toimistopäällikön työajasta samoin puolet, erikoistutkijan ajasta kolmannes, kahden ylitarkastajan, yhden tarkastajan ja yhden erikoistutkijan koko työaika. Lisäksi niihin on käytettävissä noin puolet tiedottajan työajasta sekä osa osastosihteerin ja osa kaikkien toimistosihteerien työajasta, yhteensä vajaat yhdeksän henkilötyövuotta.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tehtävien hoitamiseen on käytettävissä kolmannes pääsihteerin ajasta, kaksi kolmannesta yhden erikoistutkijan, kolmannes toisen erikoistutkijan ja puolet kolmannen erikoistutkijan työajasta. Lisäksi niihin on käytettävissä puolet tiedottajan, pääosa yhden osastosihteerin ja osa toimistosihteerin työajasta, yhteensä noin kolme ja puoli henkilötyövuotta.

Ministeriön tehtäviin mukaan luettuna hallituksen mahdollinen tasa-arvo-ohjelma ja tasa-arvoministerin avustaminen on käytettävissä puolet tasa-arvovaltuutetun työajasta, kaksi kolmannesta tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pääsihteerin työajasta, puolet toimistopäällikön työajasta, puolet yhden erikoistutkijan ja kolmannekset kahden erikoistutkijan työajoista sekä osa kaikkien toimistotyöntekijöiden työajasta eli yhteensä noin kolme henkilötyövuotta.

Tasa-arvopolitiikan koordinoitavia tehtäviä hoidetaan käytännössä tasa-arvotoimiston virkamiesten ja eri hallinnonalojen edustajien kanssa päivittäisin kontaktein ja siten, että tasa-arvoasiain neuvottelukunta ja/tai tasa-arvovaltuutettu antavat asiasta lausuntoja. Myös muut yksiköt esimerkiksi kansainvälisten asioiden yksikkö antaa tasa-arvokysymyksiä koskevia lausuntoja ja kannanottoja neuvoteltuaan niistä tasa-arvovaltuutetun toimiston edustajien kanssa. Tärkeä osa koordinoinnista hoidetaan hallituksen tasa-arvo-ohjelman ja sen seurantaryhmän kautta. Sitä vastoin tasa-arvovaltuutetun toimisto ei voi nykyisessä organisaatiossa järjestää esimerkiksi lausuntokierrosta tai tehdä muita tasa-arvopolitiikkaa koskevia ratkaisuja, vaan niitä varten on asiat toimitettava hallinto-osastolle esiteltäviksi ja päätettäviksi.

Lähes kaikkien tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamiesten työpanos jakautuu siis toimiston hoitaman kolmen tehtäväalueen kesken. Virkamiehet ovat siten perehtyneitä tasa-arvokysymyksiin laajemmin kuin jos he toimisivat vain yhdellä osa-alueella. Vaikka tehtäväalueet poikkeavat toisistaan saavutetaan selvä synergiaetu. Siihen kuuluu myös se, että henkilöstö voi kulloistenkin tehtävien kiireellisyydestä riippuen tehdä eri tehtäväalueiden töitä. Mikäli tasa-arvovaltuutetun, tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ja tasa-arvoministeriön tehtävät erotetaan toisistaan, synergiaetu menetetään, ja tarvitaan kunkin alueen tehtäviä varten oma virkamiehistö.

Kun oma henkilökunta ei ole riittänyt, on toimisto joutunut käyttämään ulkopuolisia työntekijöitä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnalla on ollut toimintakaudella 1996-1998 kaksi sivutoimista sihteeriä. Myös hallituksen tasa-arvo-ohjelman seuranta- ja tarkistustyöryhmällä on ollut ulkopuolelta palkattu sivutoiminen sihteeri. Tähän ohjelmaan sisältyy kuudessa ministeriössä toteutettava valtavirtaistamishanke. Sen toteuttamiseksi kehitettävät menetelmät ja niiden seuranta kuuluvat tasa-arvoasioista vastaavan ministeriön tehtäviin ja sitä kautta tasa-arvovaltuutetun toimistolle. Parhaillaan menossa oleva kolmivuotinen kehittämishanke tehdään kokonaan ulkopuolisen työvoiman avulla (vuositasolla yksi henkilötyövuosi).

Tasa-arvovaltuutettu on teettänyt ulkopuolisella henkilöllä tasa-arvosuunnittelun ohjeistamista ja seuranta esittelevät julkaisut sekä kaksi kiintiösäännöksen soveltamista koskevaa selvitystä. Molempien seuranta kuuluu valtuutetun lakisääteisiin valvontatehtäviin.

Samapalkkaisuutta ja palkkasyrjintää koskevat lausuntopyynnöt ovat vaikeutuneet mm. sen vuoksi, että työn vaativuuden arviointi on yleistynyt. Toimistossa tulisi olla vakinaisesti henkilöitä, jotka voivat keskittyä erityisesti palkkakysymysten selvittämiseen ja erilaisiin palkkausjärjestelmiin. Tähän mennessä valtuutettu on rahoittanut ulkopuolisen tutkimuksen, jossa tarkastellaan samapalkkaperiaatetta taloustieteen näkökulmasta ja oikeustieteellisen selvityksen samapalkkaisuuden perusteista ja oikeussuojakeinoista.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tehtävänä on ollut avata hallitukselle ja virkakoneistolle tasa-arvoasioita ja osoittaa sellaisia tasa-arvoasioita, jotka eivät tule esille hallituksen välikädenpolitiikassa. Neuvottelukunnan ja sen jaostojen osuus hallituksen tasa-arvopolitiikassa on ollut ja on edelleen erittäin tärkeä, sillä se voi tuoda uusia näkökulmia tasa-arvopolitiikkaan. Neuvottelukunnan kokoonpanoa on kuitenkin syytä monipuolistaa jo senkin vuoksi, että nais- ja mahdolliset miesjärjestöt voivat osallistua aktiivisesti hallituksen tasa-arvotyöhön. Tämä voidaan toteuttaa ilman asetuksen muutosta.

Neuvottelukunnalle on turvattava riittävästi henkilökuntaa ja muita voimavaroja, että se voi tehdä ja viedä eteenpäin aloitteita ja muita uusia hankkeita. Yhteistyö mm. järjestöjen ja tutkimusyhteisön kanssa on välttämätöntä. Jaostot tai työryhmät ovat osoittautuneet sopiviksi yhteistyömuodoiksi.

Neuvottelukunnan käytössä olevien esittelijöiden työjohdollinen asema saattaa olla ristiriitainen, koska he saavat työtehtäviä eri tahoilta. Tasa-arvovaltuutetun toimiston valmistelijoiden työvoiman käytöstä neuvottelukunnan työhön sovitaan sisäisesti valtuutetun, pääsihteerin ja asian valmistelijoiden kesken. Esittelijän muodollinen esimies on aina tasa-arvovaltuutettu, mutta neuvottelukunnan tehtävistä esittelijä vastaa pääsihteerille.

Tasa-arvolautakunnan merkitys lainvalvonnassa on ollut vähäinen. Työryhmässä keskusteltiin jopa lautakunnan lakkauttamisesta. Todettiin kuitenkin, että sillä ei olisi saavutettavissa merkittäviä säästöjä eikä muutenkaan varsinaista hyötyä. Jos lautakuntaa halutaan hyödyntää enemmän, sen tehtäväpiiriä on laajennettava ja sitä on muutenkin kehitettävä tietosuoja- tai kuluttajavalituslautakunnan tapaiseksi elimeksi.

Työryhmä on todennut, että tasa-arvovaltuutettu ei voi omissa nimissään saattaa minkään tuomioistuimen tutkittavaksi edes tasa-arvolain soveltamisen kannalta tärkeitä periaatteellisia kysymyksiä. Syrjintätapauksissa voi kanteen nostaa vain se, joka katsoo itseään syrjityn. Sukupuolisyrjintä on tosin nykyisen rikoslain mukaan jopa virallisen syytteen alainen rikos; kuitenkin mm. todistustaakka- ja muut vaikeudet huomioonottaen ei ole todennäköistä, että tasa-arvolain kannalta keskeiset ongelmat tulisivat rikosasioina tuomioistuinten tutkittavaksi. Tasa-arvon toteutumisen kannalta voisi olla merkittävää, jos tasa-arvovaltuutettu voisi omissa nimissään viedä periaatteellisesti tärkeän asian tuomioistuimen tutkittavaksi silloin, kun syrjityksi itsensä katsova ei syystä tai toisesta halua itse sitä tehdä.

10. TOIMENPIDE-ESITYKSET

Edellä sanotun perusteella työryhmä esittää:

1. Tasa-arvovaltuutetun toimiston tulee edelleenkin olla sosiaali- ja terveysministeriössä
2. Lainvalvonnan ja tasa-arvopolitiikan eriyttämiskysymys kytkeytyy käytännössä siihen, missä määrin henkilöresursseja voidaan lisätä. Työryhmä on arvioinut, että nykyisesäkin organisaatiomuodossa lisäresurssitarve on kolme henkilötyövuotta (ks. 7. ehdotus). Työryhmän ensisijainen ehdotus on lainvalvonnan ja tasa-arvopolitiikan säilyttäminen samassa yksikössä ja henkilöstön lisääminen kolmella esittelijällä.

Tavoiteltava ratkaisu pitemmällä aikajänteellä olisi lainvalvonnan ja tasa-arvopolitiikan eriyttäminen toisistaan, mikä työryhmän arvion mukaan edellyttäisi yhteensä seitsemän henkilötyövuoden lisäystä (ks. 10. ehdotus).

3. Tasa-arvovaltuutetun toimiston johdon tulee olla edustettuna sosiaali- ja terveysministeriön johtoryhmässä. Työryhmä esittää, että tasa-arvovaltuutetun toimisto siirretään kansliapäällikön alaisuuteen.
4. Selvitetään, millä tavalla tasa-arvovaltuutetun toimiston virkamiehille voidaan antaa esittelyoikeus valtioneuvostossa ja ministeriössä niissä tasa-arvoasioissa, joihin tarvitaan valtioneuvoston tai ministeriön päätös.
5. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan organisatoriseen asemaan ei esitetä muutoksia. Sen sijaan neuvottelukunnan kokoonpanoa monipuolistetaan siten, että siinä on edustajat myös keskeisistä naisjärjestöistä ja mahdollisista miesjärjestöistä. Neuvottelukunnan toimikausi ehdotetaan pidennettäväksi eduskunnan toimikauden mukaiseksi.
6. Tasa-arvovaltuutetun toimiston kansainvälisten tehtävien lisääntyminen ja tehtäväkentän muukin laajeneminen otetaan huomioon uudistettaessa tasa-arvotoimielimiä koskevia säännöksiä. Toimiston tehtäviin kuuluvina tulisi mainita mm.
 - sukupuolten tasa-arvoa seuraaminen ja edistäminen, tätä koskevien aloitteiden ja esitysten tekeminen, valmistelu ja toimeenpano
 - tasa-arvoasioiden yhteensovittaminen valtioneuvostossa ja muiden viranomaisten kesken
 - tasa-arvoministerin avustaminen yksikön toimialaan kuuluvissa asioissa
 - tasa-arvoasiain neuvottelukunnan asioiden valmistelu
 - naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistäminen yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa
 - toiminta EU:ssa
 - kansainväliset tehtävät
7. Tasa-arvovaltuutetun toimistolle osoitetaan riittävästi henkilökuntaa mm. tasa-arvopolitiikkaa, samapalkkaisuuden toteutumisen seurantaa ja edistämistä ja kansainvälisiä tehtäviä varten. Työryhmä esittää, että tasa-arvovaltuutetun toimistoon peruste-

taan vähintään kolme esittelijätason virkaa. Niistä kaksi tulisi tasa-arvopolitiikkaan ja EU tehtäviin ja yksi valtuutetun lainvalvontatehtäviin.

8. Tasa-arvovaltuutettua koskevia säännöksiä muutetaan siten, että valtuutettu voi, kun kyseessä on naisten ja miesten tasa-arvoa koskevan lain soveltamisen kannalta tärkeä periaatteellinen kysymys, saattaa asian omissa nimissään tuomioistuimen tutkittavaksi. Tämä edellyttää, että kohdassa 7 esitetty esittelijätason virkojen lisäys toteutuu.
9. Jotta tasa-arvolautakuntaa voitaisiin hyödyntää enemmän, sen tehtäviä on tarkistettava ja sitä on muutenkin kehitettävä esimerkiksi tietosuoja- tai kuluttajavalituslautakunnan tapaiseksi elimeksi.
10. Tasa-arvovaltuutetun suorittaman lainvalvonnan ja tasa-arvopolitiikan eriyttäminen toisistaan pidemmän tähtäyksen tavoitteena edellyttäisi edellisen kolmen henkilötyövuoden lisäksi neljän työntekijän lisätarpeen. Tällöin tasa-arvovaltuutetun toimistossa lainvalvontatehtäviä varten olisi 11 henkilöä (valtuutettu, toimistopäällikkö, viisi esittelijää, tiedotussihteeri ja kolme sihteeriä). Tasa-arvopolitiikkaa (hallituksen tasa-arvopolitiikan koordinointi, tasa-arvoministerin avustaminen, EU-asiat, lainvalmistelu, kansainväliset asiat, tasa-arvoasiain neuvottelukunnan asiat) hoitavan ministeriön yksikön henkilötarve olisi 10-11 (päällikkö, seitsemän esittelijää ja 2-3 sihteeriä). Molempien yksiköiden yhteenlaskettu henkilötarve on siis vähintään 21-22 henkilöä.

TÄYDENTÄVÄ KANNANOTTO

Työryhmän tehtävänä oli sen toimeksiannon mukaan laatia ehdotus tasa-arvoasioiden hallinnollisesta sijoittumisesta ja organisoinnista sekä pohtia tasa-arvoasiain neuvottelukunnan tehtäviä, roolia ja kokoonpanoa.

Työryhmän työ on keskittynyt tarkastelemaan tasa-arvovaltuutetun toimiston ja tasa-arvoasiain neuvottelukunnan nykyisiä tehtäviä etupäässä voimavarojen riittämättömyyden näkökulmasta. Tasa-arvoasioiden hallinnollisen sijoittumisen vaihtoehtojen tarkastelu sen sijaan on jäänyt melko vähäiseksi ja ohueksi.

Muistion arviointiosassa todetaan tasa-arvotyöllä olevan vahvoja yhtymäkohtia *työministeriön* toimialalle kuuluviin työpoliittisiin kysymyksiin. Samoin todetaan, että tasa-arvolakia sovellettaessa ovat työelämään liittyvät kysymykset olleet huomattavassa määrin esillä ja että EU:n työpoliittisissa suuntalinjoissa liitetään tasa-arvon edistäminen kaikkiin linjausten edellyttämiin työvoimapoliittisiin toimintalohkoihin. Työministeriövaihtoehdon ja siirron mahdollisia hyötyjä ja haittoja ei kuitenkaan ole riittävästi pohdittu tai eritelty.

Toimenpide-esityksissä on katsottu, että tasa-arvoasioiden tulisi edelleenkin sijaita sosiaali- ja terveysministeriössä. Koska työministeriövaihtoehdon analysointi jäi varsin puutteelliseksi, emme katso voivamme tältä osin yhtyä työryhmän esitykseen.

Työryhmä on tehnyt myös lukuisia muita toimenpide-esityksiä. Eräät esitykset ovat jääneet varsin niukkojen perustelujen varaan. Esimerkkinä mainitsemme tältä osin tasa-arvoasiain neuvottelukunnan kokoonpanon laajentamisen ja toimikauden pidentämisen sekä tasa-arvolautakunnan tehtäväpiirin laajentamisen.

Useissa toimenpide-esityksissä viitataan siihen, että tasa-arvotehtäviä hoitamaan tarvittaisiin lisää virkamiehiä. Uusien henkilöresurssien hankkimisen ohella tulisi tarkastella myös sitä vaihtoehtoa, että lisätehtävät hoidettaisiin nykyisten henkilöresurssien puitteissa ja käyttämällä mahdollisuuksien mukaan ulkopuolisia palveluja ja lisäämällä yhteistyötä viranomaisen kesken sekä uudelleen suuntaamalla nykyisten henkilövoimavarojen käyttöä.

Matti Pulkkinen

Mikko Salmenoja

LIITE 1

VIREILLE TULLEET LAUSUNTOPYYNNÖT
1.1. - 31.12.1997

LAUSUNTOA PYYTÄNEET ASIAKOHTAISESTI

<i>Tasa-arvolain</i>		<i>Ryhmä</i>	<i>kpl</i>	<i>%</i>
7§	Syrjinnän yleiskielto	51	11	8.0
8§ 1. mom	Syrjintä työhön otettaessa	52	45	32.6
8§ 2. mom 1.	Palkkasyrjintä	53	10	7.2
8§ 2. mom 2.	Syrjintä työssä	54	6	4.3
8§ 2. mom 3.	Palvelussuhteen lakkauttaminen	55	4	2.9
14§	Syrjivä ilmoittelu	56	3	2.2
	Muut asiat	59	59	42.8
	<i>YHTEENSÄ</i>		138	100.0

TYÖNANTAJA 8§:n (52-55) osalta:		<i>kpl</i>	<i>%</i>
	Yksityinen	7	10.8
	Kunta tai kuntainliitto	38	58.5
	Valtio ja sen virastot	8	12.3
	Yliopistot ja korkeakoulut	6	9.2
	Kirkollinen viranomainen	2	3.1
	Muu	4	6.2
	<i>YHTEENSÄ</i>	65	100.0

LAUSUNTOA PYYTÄNEISTÄ

	<i>kpl</i>	<i>%</i>
Naisia	69	50.0
Miehiä	43	31.2
Lääninoikeus	1	0.7
Ammattijärjestö ym.	1	0.7
Yritys, yhteisö ym.	1	0.7
Tasa-arvovaltuutettu (oma aloite)	12	8.7
Muu	11	8.0
<i>YHTEENSÄ</i>	138	100.0

LIITE 2

ANNETUT LAUSUNNOT 1.1. - 31.12.1997

ANNETUT LAUSUNNOT ASIAKOHTAISESTI

<i>Tasa-arvolain</i>	<i>Ryhmä</i>	<i>kpl</i>	<i>%</i>	
7§	Syrjinnän yleiskielto	51	37	18.2
8§ 1. mom	Syrjintä työhön otettaessa	52	69	34.0
8§ 2. mom 1.	Palkkasyrjintä	53	19	9.4
8§ 2. mom 2.	Syrjintä työssä	54	5	2.5
8§ 2. mom 3.	Palvelussuhteen lakkauttaminen	55	9	4.4
14§	Syrjivä ilmoittelu	56	3	1.5
	Muut asiat	59	<u>61</u>	<u>30.0</u>
	<i>YHTEENSÄ</i>		203	100.0

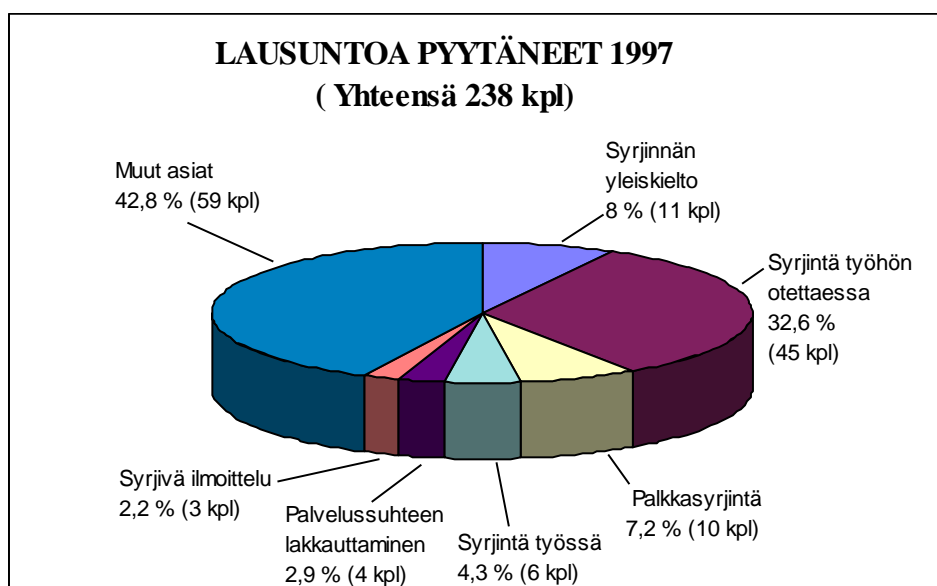
<i>TYÖNANTAJA 8§:n (52-55) osalta:</i>	<i>kpl</i>	<i>%</i>
Yksityinen	22	21.6
Kunta tai kuntainliitto	46	45.1
Valtio ja sen virastot	12	11.8
Yliopistot ja korkeakoulut	13	12.7
Kirkollinen viranomainen	4	3.9
Muu	<u>5</u>	<u>4.9</u>
<i>YHTEENSÄ</i>	102	100.0

LAUSUNTOA PYYTÄNEISTÄ

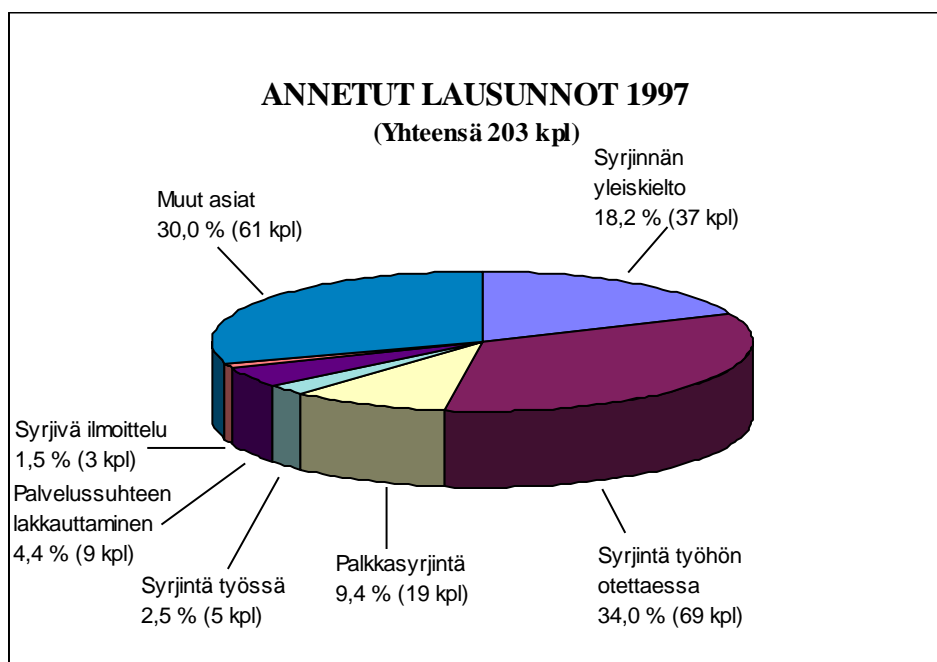
	<i>kpl</i>	<i>%</i>
Naisia	118	58.1
Miehiä	57	28.1
Lääninoikeus	2	1.0
Ammattijärjestö ym.	2	1.0
Yritys, yhteisö ym.	2	1.0
Tasa-arvovaltuutettu (oma aloite)	12	5.9
Muu	<u>10</u>	<u>4.9</u>
<i>YHTEENSÄ</i>	203	100.0

LAUSUNNON SISÄLTÖ

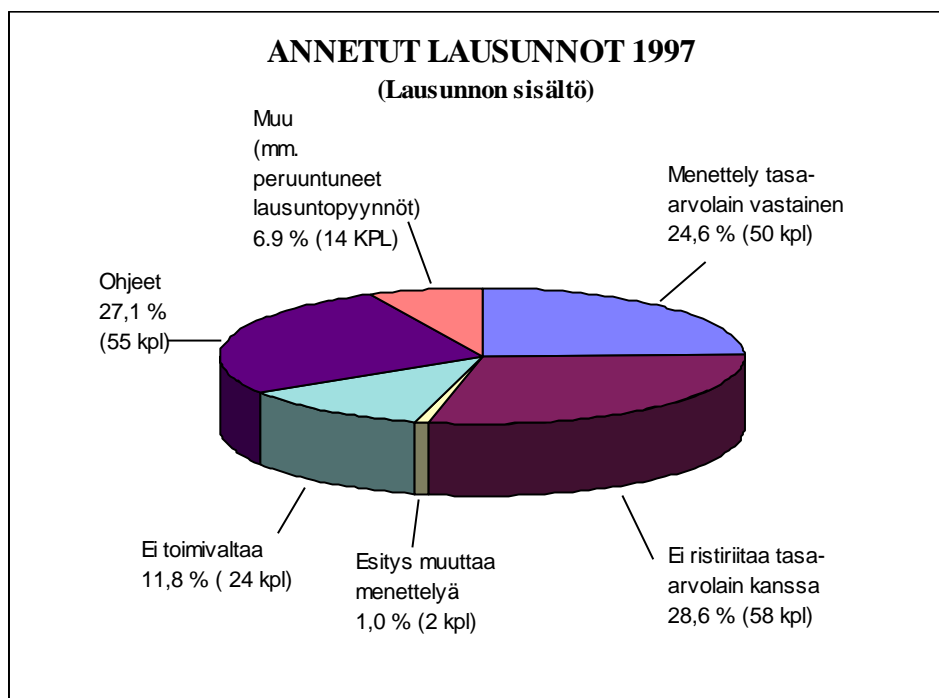
	<i>kpl</i>	<i>%</i>
Menettely tasa-arvolain vastainen	50	24.6
Ei ristiriitaa tasa-arvolain kanssa	58	28.6
Esitys muuttaa menettelyä	2	1.0
Ei toimivaltaa	24	11.8
Ohjeet	55	27.1
Muu (mm. peruuntuneet lausuntopyynnöt)	<u>14</u>	<u>6.9</u>
<i>YHTEENSÄ</i>	203	100.0

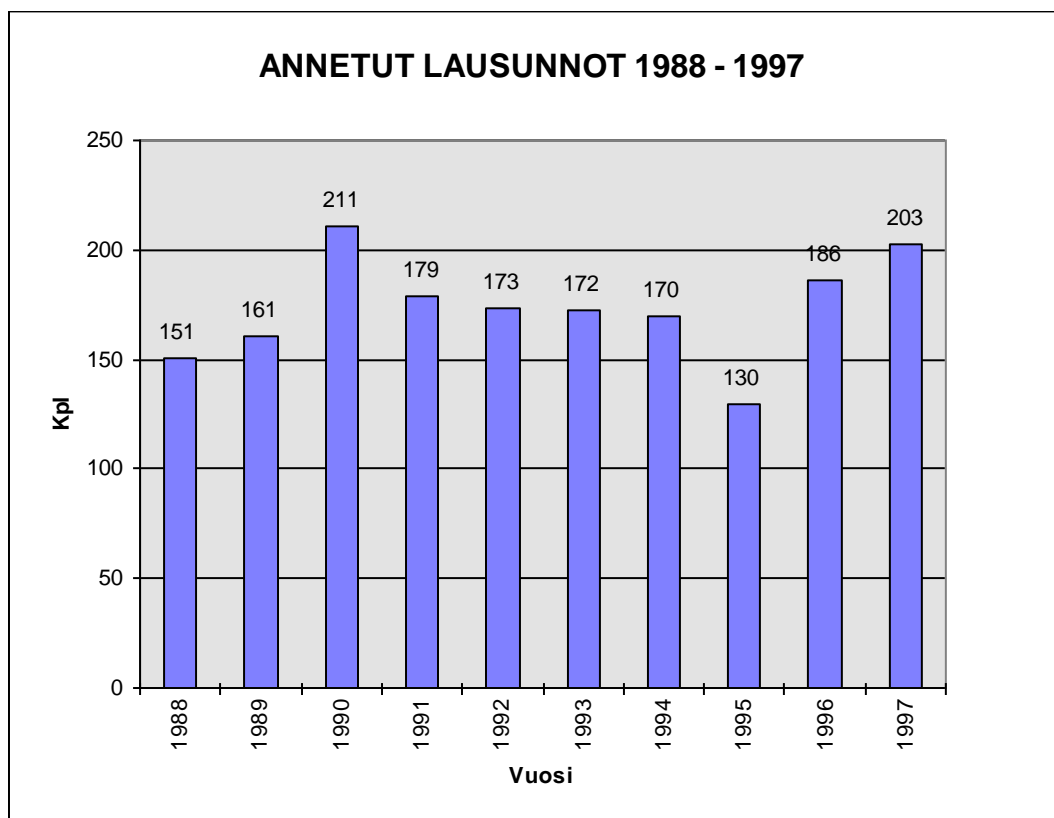
**Kuvio Virhe. Tuntematon valitsimen argumentti..
Tasa-arvovaltuutetulta lausuntoa pyytäneet vuonna 1997**

**Kuvio Virhe. Tuntematon valitsimen argumentti..
Tasa-arvovaltuutetun antamat lausunnot 1997**

**Kuvio Virhe. Tuntematon valitsimen argumentti..
Tasa-arvovaltuutetun antamat lausunnot 1997 lausunnon sisällön mukaan**

Kuvio Virhe. Tuntematon valitsimen argumentti..

Tasa-arvovaltuutetun antamat lausunnot vuosilta 1988 - 1997

(Vuonna 1987, jolloin tasa-arvolaki tuli voimaan, tilastointi kehittelyn alainen)

LIITE 6

TASA-ARVOASIAIN NEUVOTTELUKUNNAN ALOITTEITA, KANNANOTTOJA, LAUSUNTOJA, ESITYKSIÄ YMS. 1992-1997:

1992:

- lausunto opetusministeriölle järjestöjen kansainvälisen tasa-arvotyön tukemisesta
- esitys tasa-arvoministerille ja tasa-arvolakia uudistavalle toimikunnalle tasa-arvolain toimivuudesta ja tasa-arvoasiain neuvottelukunnan roolista ja asemasta tasa-arvon edistämisessä
- lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle tasa-arvolain uudistamistoimikunnan mietinnöstä
- lausunto kehitysmaasuhteiden neuvottelukunnalle heidän työsuunnitelmastaan
- lausunto työministeriölle työpoliittisen ohjelman osaraportista ‘Naiset työmarkkinoilla’
- lausunto oikeusministeriölle perhetoimikunnan mietinnöstä
- lausunto oikeusministeriölle perusoikeuskomitean mietinnöstä
- lausunto työministeriölle työolokomitean mietinnöstä
- ehdotus sosiaali- ja terveyshallituksen pääjohtajalle koskien työryhmän perustamista selvittämään prostituutiota
- lausunto Valtion taloudelliselle tutkimuskeskukselle koskien naisekonomistien verkoston aloitetta tutkimusohjelmaksi
- lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle ILO:n ensimmäiseen terveys- ja lääkintäpalveluja koskevan komitean kokoukseen Genevessä
- lausunto opetusministeriölle opetushallituksen ehdotuksesta opetustoimen rakenneohjelmaksi

1993:

- tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ja tasa-arvovaltuutetun yhteinen lausunto ulkoasiainministeriölle koskien YK:n maaseudun naisten aseman parantamista koskevaa päätöslauselmaa
- lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle tasa-arvolakityöryhmän muistiosta
- lausunto ympäristöministeriölle YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssin päätösten toimeenpanosta
- tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ja tasa-arvovaltuutetun yhteinen lausunto ulkoasiainministeriölle siirtolaistyöntekijänaisten suojelua koskevasta YK:n päätöslauselmas-
ta
- lausunto oikeusministeriön perusoikeustyöryhmän 1992 mietinnöstä
- lausunto puolustusministeriölle Naiset ja sotilaallinen maanpuolustus -toimikunnan mietinnöstä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan asiantuntija ollut kuultavana Eduskunnan puolustusvaliokunnassa

- tasa-arvoasiain neuvottelukunnan kannanotto ja toimenpide-ehdotukset ministereille koskien seksibisnestä lähetetty mm. kaikille ministereille ja annettu julkisuuteen
- lausunto opetusministeriölle koskien humanistis-yhteiskunnallisen yleissivistyksen toimikunnan mietintöä Humanismin paluu tulevaisuuteen
- tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ja tasa-arvovaltuutetun yhteinen lausunto ympäristöministeriölle Maankäytön uudistamistyöryhmän mietinnöstä
- tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ja tasa-arvovaltuutetun yhteinen lausunto valtiovarainministeriölle ehdotuksesta tilastolaiksi

1994:

- aloite opetusministeriölle koskien sukupuolten tasa-arvon ottamista tulostavoitteeksi yliopistoissa ja korkeakouluissa
- lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle koskien vv. 1995-1998 valtakunnallista sosiaali- ja terveydenhuollon suunnitelmaa
- aloite STM:lle, TM:lle ja SM:lle koskien sukupuolten tasa-arvon edistämistä EU:n rahastojen hankkeissa
- lausunto Pohjoismaiselle ministerineuvostolle Pohjoismaisesta yhteistyö-ohjelmasta
- lausunto oikeusministeriölle seksuaalirikoksia koskevasta rikoslakiprojektin ehdotuksesta. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan asiantuntija ollut kuultavana eduskunnan lakivaliokunnassa käsiteltäessä hallituksen esitystä laiksi rikoslain väkisinmakaamista ja vapautta loukkaavaa haureutta koskevien säännösten muuttamisesta.
- lausunto STM:lle perhekäsityöryhmän muistiosta
- lausunto EU:lle EU:n sosiaalista ulottuvuutta käsittelevästä keskusteluasiakirjasta eli ns. vihreästä kirjasta
- lausunto oikeusministeriölle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi
- lausunto ulkoasiainministeriölle koskien Suomea koskevan toisen määräaikaishetimitin antamisesta kidutuksen vastaisen sopimuksen toteutumisesta Suomessa

1995:

- kannanotto tasavallan presidentin asettaman työllisyysryhmän mietintöön
- tasa-arvoasiain neuvottelukunnan asiantuntija eduskunnan ympäristöasiain valiokunnan kuultavana rakennuslain muuttamiseksi ja rakennusasetukseen tarvittavista muutoksista
- lausunto oikeusministeriölle ryhmäkannelain mietinnöstä
- lausunto STM:lle tasa-arvoelinten työnjaosta selvittäneen työryhmän muistiosta
- esitys sukupuolten tasa-arvon sisällyttämisestä EU:n rahastojen kansalliseen toimintaan
- aloite kehitys yhteistyöministerille koskien kehitys yhteistyöhankkeita
- lausunto ulkoasiainministeriölle koskien YK:n neljättä naisten maailmankonferenssia
- kannanotto tasa-arvoministerille koskien kehitysmaista Suomeen tapahtuvaa vaimovälitystä
- vastaus ulkoasiainministeriölle YK:n toimintaohjelmasta, joka koskee naisiin kohdistuvaa väkivaltaa
- tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ja tasa-arvovaltuutetun yhteinen lausunto ympäristöministeriölle YK:n toisen asuinyhdistyskonferenssin loppuasiakirjaluonnoksesta

tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ja tasa-arvovaltuutetun yhteinen lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksista, jotka koskevat hallituksen esityksiä laeiksi yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista

1996:

- suositus opetusministeriölle koskien tutkimus- ja koulutushanketta *Naisten mediataidot tietoyhteiskunnassa*
- kannanotto tasa-arvoministerille ja ulkoministerille EU:n hallitusten välisen konferenssin valmisteluun: Naisten ja miesten tasa-arvo EU:n perussopimusten uudistamisessa
- aloite Pohjoismaiden ministerineuvoston lähialuestrategiatyöryhmälle koskien naisten aseman parantamista ja naisten ja miesten välisen tasa-arvon edistämistä lähialueyhteistyössä
- lausunto opetusministeriölle kulttuurin ja kehityksen maailmanraportista *Our Creative Diversity*
- lausunto STM:lle prostituution asiantuntijatyöryhmän raportista ”Kun kaikki on kaupan...”
- lausunto Helsingin kaupungin Terve ja turvallinen kaupunki -neuvottelukunnan perheväkivaltatyöryhmän ehdotuksesta toimintaohjelmaksi
- lausunto STM:lle kahdesta EU:n direktiiviehdotuksesta: todistustaakka sukupuoleen perustuvissa syrjintätapauksissa ja tasa-arvoinen kohtelu mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen, uralla etenemiseen ja työoloihin
- lausunto ulkoasiainministeriölle YK:n naisen syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen Suomen raportista
- lausunto ulkoasiainministeriölle YK:n rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen Suomen raportista

1997:

- lausunto oikeusministeriölle hedelmöityshoitotyöryhmän mietinnöstä
- tasa-arvoasiain neuvottelukunnan ja tasa-arvovaltuutetun yhteinen lausunto Suomen Akatemialle naisten tutkijauran edistämistä koskevan työryhmän muistiosta
- selvitys sosiaali- ja terveysministeriölle ikääntyvien työllistämisedellytyksistä
- lausunto pakolais- ja siirtolaisasiain neuvottelukunnalle maahanmuuttajanaisten asemaa selvittäneen työryhmän muistiosta
- aloite opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeosastolle koskien naistutkimusprofessoreja
- oikeusministeriöltä kutsu kuulemistilaisuuteen lähestymiskieltoa koskeväksi lainsäädännöksi